

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Вплив народної казки на розвиток позитивних рис характеру у дітей
дошкільного віку

Виконала: студентка IV-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
6.010101 Дошкільна освіта
Бенедек Р.О.

Керівник: Габода Є. Б.
Рецензент:

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Benedek Renáta

A népmese személyiségfejlesztő hatásának vizsgálata óvodáskorú gyerekek
körében

Szakdolgozat

Témavezető:
Gabóda Éva

Recenzens:

Beregszász – 2015

TARTALOM

Bevezetés.....	5.
Szépirodalmi alkotások hatása az óvodáskorú gyermek lelkivilágára.....	7.
1.1. Az óvodáskorú gyermek és a mese.....	7.
1.2. A mesék történeti áttekintése	9.
1.3. A mesék származása, keletkezése, a népköltészet	9.
1.4. Hasonlatok a valóság és a mese között	12.
1.5. A belső képalkotás, mint fejlődési lehetőség	12.
II. Irodalmi nevelés az óvodában	16.
2.1. A mese szerepe az óvodai életben.....	17.
2. 2 Mese szerepe a kiscsoportban.....	18.
2. 3. Mese szerepe középső csoportban.....	19.
2. 4. Mese szerepe a nagycsoportban.	20.
2. 5. Mese szerepe osztatlan csoportokban.....	21.
2.6. A mese gyerekszemmel.....	22.
2. 7. A mese lélektani hatása	24.
2. 8. Az óvodáskorú gyermek világlátása és gondolkodása	27.
2. 9. A gyermeki világkép és a mese	27.
III.A népköltészet, népmese.	29.
3.1. Népmesetípusok.....	29.
3. 2. A népmese és a gyermeki tudattalan	31.
A népmese személyiségfejlesztő hatása óvodáskorban.	35.
Összegzés	45.
Резюме	46.
Felhasznált irodalom	47.
Melléklet	48.

ЗМІСТ

Вступ.....	5.
Дія літературних творів на психологічний світ дітей	7.
1.1. Дитина дошкільного віку та казка	7.
1.2. Історичний перегляд казок.....	9.
1.3. Походження та утворення казок, народна творчість	9.
1.4. Подібність між казками та реальністю	12.
1.5. Внутрішнє відображення, як спосіб розвитку	12.
II. Літературне виховання у дошкільному закладі.....	16.
2.1. Роль казок у дошкільному закладі.....	17.
2.2 Роль казок у молодшій групі.....	18.
2.3 Роль казок у середній групі	19.
2.4. Роль казок у старшій групі.....	20.
2.5. Роль казок у змішаній групі	21.
2.6. Казка очима дитини.....	22.
2.7. Психологічна дія казки	24.
2.8. Світогляд та мислення дитини дошкільного віку	27.
2.9. Казка та світогляд дитини.....	27.
III. Народна творчість та народні казки.....	29.
3.1 Різновиди народних казок	29.
3.2. Народна казка та підсвідомість дитини.....	31.
IV. Дія народної казки на розвиток індивідуальності дітей дошкільнят..	35.
Összegzés	35.
Резюме	45.
Felhasznált irodalom	46.
Додаток	47.

Bevezetés

Az óvodáskorú gyermek ön- és világmegértésének két alappillére a játék és a mese. A játék, mint a világról szerzett benyomások cselekvéses szimbolikus rendezése, a mese pedig ugyanezek szóbeli és szimbolikus szerkezete. Mindkettő lehetőséget ad a gyermeknek a saját felfogása alapján felfogni a világot. A gyermek nem kicsinyített, tökéletlen, félig kész felnőtt, hanem életkorának megfelelően egy teljes és egész lény, akinek világlátása, gondolkodása és ítéletalkotása sajátos, és nem mérhető a felnőtt mércével, Calparadé szavait idézve: egy ebihal sem egy tökéletlenül működő béka, hanem elégséges önmagának, s működése éppoly tökéletes, akár a békáé!

Az irodalmi alkotások fő feladata az önmegismerés és a világnak a megismerése. A mese vers által a gyermek értésére juttatjuk azokat a dolgokat, amikkel még nincs tisztába vagy, amit még nem ismer, ugyanakkor a mese végkifejlete feszültségoldó hatással van a gyerekekre. A mese képekre, szimbólumokra fordítja le a világ jelenségeit így lehetőséget adva a tudattalan feszültségek megmunkálására. A jó beteljesülése és a rossz megbüntetése megerősíti a gyermekben a jó és a rossz közötti különbségeket és helyes útra tereli a „kis” felfogását.

A magyar pszichológusok közül is többen foglalkoznak a mese lélektanával. Ranschburg Jenő megállapítja, hogy nem pusztán a gyermeki gondolkodásmód ragadható meg a tündérmesékben, hanem a korosztályt gyötrő konfliktusok is megtalálhatók bennük. A következő alapvető ambivalenciákat figyeli meg a mesében: a dependencia és autonómia, illetve a szabadság és kötelesség feloldhatatlannak látszó ellentétét. A főhős feladja a kiinduló biztonságot (mely egyben függőség is), hogy a neki rendelt feladatot megoldja, sorsának beteljesítése nem más, mint az önállóság megszerzése, az önazonosság felépítése. Ez az egzisztenciális konfliktus nemcsak felnőtteknek, hanem gyermeknek is ismerős lehet, a gyermekpszichológia úgy hívja, hogy a szeparációs szorongás és explorációs vágy ellentéte. [10:6].

Évfolyammunkám témája a mese személyiségfejlesztő hatása óvodáskorban. Választásom azért esett éppen erre a témára, mert rendkívül fontosnak találom a mese szerepét a gyermekek életében. Véleményem szerint a gyermek a mese által úgy látja a világot, mint a gyengén látó szemüvegben. Kíváncsi voltam arra, hogy valójában milyen hatást gyakorol a gyermekekre a mese, hogyan határozza meg világlátásukat és miként neveli őket. Továbbá fontosnak tartottam kideríteni azt is, hogy hogyan alkalmazzák a mesét a mindennapokban a szülők és pedagógusok a gyermeknevelésben. Éppen ezért évfolyammunkám megírása során megpróbáltam felfedezni, kutatással alátámasztani mindazon rejtélyeket, amiket a mese tartogat az óvodáskorú gyermekek számára. A kutatás kérdőív alapján történt, önkitöltős módszerrel. A kérdőív tartalmazott zárt és nyitott kérdéseket, amelyek a mesélés gyakoriságára, típusaira, a mesével való találkozás alkalmaira és hatására, valamint az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődésére gyakorolt hatására vonatkoztak.

I. SZÉPIRODALMI ALKOTÁSOK HATÁSA AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK LELKIVILÁGÁRA

1.1. Az óvodáskorú gyermek és a mese

A gyermek igénye a varázslatra többé-kevésbé animisztikus gondolkodásából ered. Ez azt jelenti, hogy ugyanolyan a kapcsolata az élettelen világgal, mint az élő, emberi világgal. A gyermeknek sokszor nincs is szüksége racionális érvekre, magyarázatokra, mert ezek érthetetlenek számára. A mese világszemlélete sokkal inkább vigaszt nyújt számára. A racionalitás hatására az „igazi tudás” kárba vész, a gyermek mélyre temeti magában.[1:48-55]

Bruno Bettelheim szavaival élve a mesék megtanítják a gyermeket arra, hogy felismerjék az élet magasabb rendű értékeit. [1:27] A mesehallgatás alkalmával nemcsak a gyermek fantáziája és a szókinca gazdagodik, de ha beleéli magát a hősök szerepébe, tudattalan feszültségeit is feloldhatja. [4:15]

A mese csodáinak elfogadását a gyermek realiztikus világképének jellemzői határozzák meg, melyek az őskori ember hiedelemvilágát idézik. A csoda és az ősi látásmód, ez a naiv népi hiedelem a mesei optimizmus lényege. A mesék szimbólumai a belső lélektani erők természetes kifejezői, melyek közel állnak a lelkivilágához, érzelmeihez, így a kisgyermek pszichikai jellemzőihez is. *Piaget* szerint a gyermekekre jellemző az egocentrikus gondolkodás, melynek jellemzője, hogy a valósághoz való alkalmazkodás helyett a gyermek az általa észlelt jelenségeket, összefüggéseket a már benne kialakult sémához igazítja. Az egocentrizmusából kifolyólag az önérvényesítést is erősen gyakorolja, ezért ennek a korszaknak (3 éves) a jellemzői a dacreakciók is. Ebben a pszichológiai rendszerben a gyermeki világképet az úgynevezett asszimilációs elvek jellemzik. Ezek közül az animizmus, az artificializmus, a mágikus gondolkodás elősegíti a mese csodáinak befogadását. A mesékben is beszélgethetnek az állatok, megindulhat az erdő, a főhős megváltoztathatja a természeti jelenségeket, pusztán egy gondolatára átalakulhat a körülötte lévő környezet. Mivel a gyermekeknek még nincs elég tapasztalata a világ, természeti és társas élet valós működési elveiről, törvényszerűségről, ezért valóságmagyarázatában megjelenik a meseszerű, mitikus, animista, artificialista magyarázat, amelyet a mese is táplál. A gyermekirodalom igazolódik a gyermekek befogadó világképéhez. A kisgyermek világképe mágikus, animisztikus. Kettős tudatával ideális befogadója a mesének. A mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ. A népmese valójában a felnőttek körében keletkezett irodalmi alkotás, mégis az óvodáskorú gyermek áll hozzá a legközelebb. Ennek alapja, táplálója a gyermeki pszichikum fejlődési sajátosságainak és a mesei motívumoknak az egyezése, illetve a gyermek realiztikus világképének jellemző vonásai [3:53-54].

Az óvodás gyermek gondolkodását teljes mértékben az érzései vezérik, még nem képes a tárgyilagosságra, könnyen becsapja a látszat, a felszín, emiatt ítéletei benyomásszerűek. Még

nem tud különbséget tenni a lehetetlen és a lehetséges között, számára a világ varázslatok színtere, ahol minden megtörténhet, csak gondolni, vágyani kell rá. Ebben a korban a valóság, az álmok és a fantázia még összekeverednek, nem véletlenül nevezik ezt a korszakot „varázsos éveknél” és a mágikus gondolkodás időszakának. A mágikus gondolkodás jellemzője, hogy a gyermek azt hiszi, a dolgok és a jelenségek között varázslatos oksági viszony van, és úgy véli, hogy ezeknek a valóságban nem létező kapcsolatoknak a felhasználásával irányítani is tudja a világot. Ezek a szabályok önkényesek, mindig a gyermek határozza meg, hogy mi az, amit neki teljesíteni kell ahhoz, hogy a varázslat működjön. Ez a gondolkodás nem nélkülözi a logikát, hanem egy sajátos logikája van, ezért tartották szükségesnek a kutatók a prelogikus fogalmával jelölni, ez a látszólagos logikátlanság a lelkünk legtermészetesebb megnyilvánulása. A gyermeki gondolkodás is mágikus elemekre, hiedelmekre épül, ahol a különböző egymásra hatást gyakorolnak, a hiedelemnek pedig ugyanaz a szerepük, mint a babonának: tudás nélkül is magyarázatot nyújtanak. A gyermek előtt nincsenek megmagyarázhatatlan dolgok, mivel az ismereteit alkalmazza az ismeretlenre is. Jó példa erre az a sok 4-6 éves, akik azt hiszik, hogy a hold követi őket, sőt, hogy ez az ő akaratukból történik [15:20-23].

Az óvodás gyermek szemlélete és sűrített gondolkodásmódja szinkretikus, vagyis kevert, összevegyített bármi, bármivel, bármikor összekapcsolható. Észlelésére jellemző, hogy a részt és az egészet még pontatlanul értelmezi, vagy az egészet ragadja meg, vagy a részletek válnak fontossá, önállóvá. A gyermek a számára lényeges dolgok mentén helyezi el a világot, az válik fontossá neki, amit tud (értelmi szinkretizmus) és ami érzelmileg megragadja (érzelmi szinkretizmus). Még nem érti a rész egész viszonyát, így tagolatlan egészként kezeli a jelenségeket, és részletekben elveszően ragadja meg a történéseket. Gondolkodásából még hiányzik a viszonyítás (az ágyú csak akkor ágyú, ha lő). A gyermeki gondolkodásnak egy másik sajátossága a látványvezéreltség, a fenomenizmus, ami arra vonatkozik, hogy ő a valóság felszíni sajátosságait ragadja meg. A dolgok azonosak azzal, aminek látszanak, és nagyon szubjektív magyarázatot kapnak, például a nap akkora, mint egy narancsszínű labda [15:30-38].

A gyermek világa emberközpontú, minden dolog célja és kiindulópontja az ember. Még nem tud ok-okozati viszonyban gondolkodni. Minden jelenségnek célja van és nem oka, a cél egyben magyarázat az okra is. A gyermek magyarázatai szubjektívek, mivel a cél és az ok gyakran helyet cserélnek egymással – ezt nevezik finalizmusnak, célokságnak. A szemlélet a gyermek életkori egocentrizmusában gyökerezik. [15:39]

A gyermek nehezen tesz különbséget a belső és a külső valóság között. Bár tudja, hogy a boszorkány csak báb, egy a sok meseszereplő közül, mégis fél, mert azt hiszi, hogy bántani akarja őt. Ebben az életkorban jelennek meg a fantáziahazugságok, melyek a valóság és a képzelet összeolvadásai, s melyeket a gyermek maga is elhisz. A gyermeki gondolkodás láncszemszerű, olyan tényeket, eseményeket kapcsol egybe, amelyek között nincsenek összefüggések [15:40-41].

I.2. A mesék történeti áttekintése

A varázsmese fogalma Vlagyimir Propp szerint azokat a meséket nevezzük varázsmeséknek, melyek valamilyen kár, hiány előidézésével kezdődnek, arra ösztönözve a mese hőst, hogy útnak induljon. Útja során a hős találkozik az ajándékozóval, aki valamilyen varázseszköz adományozásával, segítőtárs kijelölésével segíti őt célja elérésében. Ezután a hős megküzd az ellenféllel, s noha visszatérésekor üldözőbe veszik, mégis hazaérkezik, és saját vagy apósa birodalmában uralkodik tovább és megnősül. [7:15]

Lovász Andrea a mese műfajának értelmezésekor kiemeli a szövegtípus definiálhatatlanságát, a pontos körülhatárolhatóság nehézségeit, hiszen ehhez olyan sok tényezőt kéne figyelembe venni, amennyit sem módszertanilag, sem tartalmilag nem lehetne egységesíteni. Fontos megállapítása azonban, hogy a meseértelmezést komplex tevékenységként fogja fel, amely során mindegyik feltételezést és elméleti szempontot igaznak és érvényesnek tart, mivel részben fedik is egymást. [5:11-12]

I.3. A mesék származása, keletkezése, a népköltészet

Általánosan elmondhatjuk, hogy a mese egyidős az emberiséggel, az egyes történelmi korszakok tükröződnek benne. [6:9] Vlagyimir Propp szavaival élve „a mese kompozíciós egysége nem az emberi psziché valamilyen sajátosságában rejtőzik, nem a művészi alkotás sajátosságában, hanem a múlt történeti valóságában.” [7:352]

Boldizsár Ildikó a magyar népmesék mesemotívumait a samanisztikus őshagyományra vezeti vissza, mivel a magyar ősvallás tartalmazott samanisztikus elemeket. A mese és a samanizmus kapcsolatát a mesehősök és a sámánok hasonlóságában látja. Egyes szakemberek szerint a varázsmesék bizonyos csoportja beavatási jellegű, ami a mesebeli elvégzendő nehéz feladatokat és próbatételeket tekintve magyarázható. [2:73, 76-77, 82, 88]. Propp szerint a másik komplex ciklust a halálról alkotott elképzelések alkotják. A különféle szertartások eltűnésével azonban átalakult a mese szüzséje is, és a mindennapi életből vett részletekkel, valamint a tisztán művészi elbeszélés elemeivel gazdagodott. Ilyen a mai formában ismert mese is. [7:351-352, 358]

A népköltészet kifejezés nemcsak verses, hanem prózai műfajokat is jelöl. A népköltészetbe tartozik mindaz, amit az írásos kultúrában irodalom néven foglalunk össze: népi mondóka, a mese, a monda, a népdal és a ballada, de a népi ima, a találós kérdés és még más fel nem sorolt irodalmi műfajok. A népi gyermekköltészet, a népi mondókák minden műfaji csoportja kedvelt a kisgyermek- és az óvodáskorban.

A népmese óvodáskorban nélkülözhetetlen eszköze a személyiségfejlesztésnek. A népmese epikus jellegű, csodás elemekkel átszőtt, többnyire prózai népköltészeti alkotás. A népmesék szimbólumrendszere üzenetet hordoz minden ember és főként a világgal még csak

ismerkedő óvodás gyermekek számára. A népmese tartalmi és formai kifejezőeszközeivel gazdagítja a gyermek esztétikai, közösségi, etikai érzelmeit, fejleszti értelmi képességeit, képzeletét, figyelmét, emlékezetét formálja realiztikus világképét, bővíti beszéd- és kommunikációs eszköztárát. Az óvodáskorú gyermekek hiedelmekkel terhelt mágikus világszemlélete fejeződik ki az állatmesék, a novellisztikus-realistikus és tündérmesék által, melyek ennek a gyermeki szemléletnek a legfőbb táplálói.

A mesében sok minden olyan van, ami a valós világban lehetetlen: beszélő állatok, tárgyak, mindenkit legyőző kard, halál utáni csodás feltámadás, sárkányok, boszorkányok, óriások és óriáserejű törpék stb. A népmesében azonban – szemben a belőle kialakult műmesével mégsem lehetséges minden. A népmese sajátos bája és sajátos realizmusa abban áll, hogy sok szempontból is érdekes és különleges tükrözője a valóságnak: a népmesét fenntartó nép múltjának, jelenének, mindennapi életének elemei éppúgy megtalálhatók benne, mint a becsületesebb, igazabb életbe vetett hitnek a mesei igazságszolgáltatásban megtestesült kifejezése.

A népmesei csodás elemek, amiatt alkotnak bizonyos zárt rendszert, mert bennük az ősi néphit, népszokások, a világról alkotott ősrégi kép emlékei őrződnek tovább.

A csodás elemek mellett a népmesékben a mindennapi élet: a gazdálkodás, földművelés, pásztorkodás, halászat, építkezés, közlekedés, étkezés, szórakozás, ünnepek emlékei is megőrződnek. A mai élet elemei: a traktor, repülőgép vagy a termelészövetkezeti munka már ugyanúgy nyomot hagyott néhány mesében, mint a múltat idéző nyomtatás, a kézzel vetés vagy a hagyományos nagycsalád életének jellemző momentumai.

A népmeséknek sok műfaji változatát tárták fel a kutatók. A népmesei motívumok sokszínűsége miatt nem származásuk, hanem tartalmi jellegük alapján is szokták csoportosítani ezeket. Tartalmuk szempontjából a népmesék közül a leggyakrabban a formulamesék reprezentánsai (az állathangutánzó, a lánc-, a halmozó mesék), az állatmesék, a novellamesék (novellisztikus-realistikus mesék), a tündérmesék, a tréfás mesék, a csali mesék, a gyermekek kedvencei. [3:57-62]

A mese alaplíkjainak meghatározásában jelentős szempont a csodás elemek és a mindennapi élet elemeinek a jelenléte, vagy éppen túlsúlya, illetve hiánya. A novellamesékben vagy más szóval reális mesékben, valamint a tréfás mesékben általában kevés a csodás, mitikus elem; az állatmesékben már nagyobb, de még mindig korlátozott a szerepe. A csodás elemekben való bővelkedés jellemzi viszont a tündérmesét. A népmesének a szakirodalomban helyenként valódi, mitikus, illetve varázsmesének is nevezett tündérmese a legjelentősebb alaplíkjaja. Terjedelme az irodalmi műfajok közt az elbeszélés, illetve kisregény terjedelmének felel meg. Így tehát, viszonylagos rövidsége ellenére is, a legterjedelmesebb epikai műfajnak számít. A népmese gazdag és sokszínű alapanyaga magán hordja eredetének, a mítoszokból, mitikus elbeszélésekből való származásának nyomait. Benne a régi hitvilág alapján kialakult hármas

világfelosztást találunk: a mi földi világunkat, amely alatt, illetve fölött egy-egy, a mi világunkhoz hasonló, de csodás tulajdonságai miatt attól jelentős mértékben eltérő világ van. A fenti és lenti világba vezető utat – a régi néphit elképzelései szerint – a varázslók, táltosok, sámánok, illetve félistenek és hősök tudták megtenni. Az előbbieket utódai a mesében a csodás erejű törpék, boszorkányok, táltos lovak, sárkányok, griffmadarak, az utóbbiaké a mesehős, akit csodás képességű, jóindulatú ősz öregemberek, hálás állatok segítenek, illetve gonosz szívű vasorrú bábák, sárkányok és óriások akadályoznak célja elérésében. A régi hitvilág képzetei szolgálnak a népmesék alapvető építőköveiül, meseelemek és mesemotívumok formájában. Mindezek ma már nagyobb részben a mesei hagyomány által fenntartott ősi emlékek, kisebb mértékben azonban a mai néphit tartozékaiként is élnek. A régi hitvilág emlékei mellett a mindennapi élet számos elemét is magukban hordozó mesék egy-egy kisebb-nagyobb közösség (család, falu, tájegység, nép) szellemi kincsei (<http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/05/5.html>).

1.4. Hasonlatok a valóság és a mese között

A mese műfajának egyik különlegessége, hogy jövőre irányuló szövegtípus. Azt sugallja, hogy a gyermek önálló, független életének kialakításához először le kell mondania infantilis függőségi vágyairól, meg kell szüntetnie szeparációs szorongását, azaz le kell válnia szüleitől, és ki kell lépnie eddigi biztonságot nyújtó világából, hogy igazi, tartós kapcsolatokat tudjon létrehozni más emberekkel, valamint megtalálja az igaz szerelmet és boldogságot. A mesehősök sorsa jó példa erre a gyermeknek. [1:16, 36, 75] A gyermek gondolkodása még éretlen, a körülötte lévő világról szerzett tapasztalatai és ismeretei csekélyek, az értelmében tatóngó réseket pedig a képzelete tölti ki, ahol a vágyak és a félelmek gyakran összekeverednek, így valamilyen rendre van szükség. A gyermek a mesealakok segítségével ellenőrizhető módon externalizálhatja, azaz kivetítheti gondolatait, belső feszültségeit. [1:63, 67] Sok mesében találkozhatunk a kettéosztás fontos funkciójával, ugyanis a gyermek számára érthetetlen és ijesztő az a tény, hogy valaki egyszerre jó és rossz is lehet, egyszerre szerethető és gyűlölhető egyaránt. [4:2] A gyermek tehát kettéosztással oldja meg az ellentmondásokat személyes kapcsolataiban, így a szeretett személy, legtöbbször az anya jóságát maradéktalanul megőrizheti. [4:69]

1.5. A belső képalkotás, mint fejlődési lehetőség

A belső képekkel való munka növeli az önbizalmat, éazonosság-érzésünket, és feszültségcsökkentő hatással bír. A belső képalkotás lehet egy játék, amit fantáziálásnak nevezünk, és lehet az imaginációtudatos használata is. A kettő közötti különbséget talán Weöres Sándor fogalmazta meg a legszemléletesebben: „Más a képzelet, és más a képzelődés az élet törvénye szerint működik, és az éhen maradt vágyakat köddel eteti, a képzelet a lét törvénye szerint működik, és amit megteremt, műalkotást, tettet, gondolatot: valódi és igaz.”

Az alkotó vizualizáció során a képzeletünket használjuk fel arra, hogy létrehozzuk, amit szeretnénk. A gyermek a mesehallgatás során nemcsak a mesélőre, hanem befelé is figyel, lelki

szemei előtt megelevenedik a történet, és a saját vágyainak megfelelő fantáziaképet alkot. Ilyenkor nagyon intenzív belső munkát végez: elképzeli, amit hall, és egy belső illusztrációban megrajzolja saját történetét. Ez segíti őt a nap folyamán felgyűlt feszültség, negatív érzései feldolgozásában, és azoknak a félelmeinek a megszelídítésében, amelyeket nem tudott vagy még nem mert megfogalmazni. A mesélővel való személyes kapcsolata teszi lehetővé, azt, hogy érzelmi biztonságban érezze magát, ellazuljon, átadja magát annak a lebegő tudatállapotnak, amelyben a belső képvilágát megelevenítheti, és létrehozhatja a belső mozit.

A belső képkészítés úgy történik, hogy a gyermek a látott, hallott és érzékelt dolgokat rögzíti, majd ezeket pozitív vagy negatív érzelmi színezettel látja el. A belső képek erős érzelmi töltettel rendelkeznek, összekötik a gondolatokat az érzelemmel. A mese képekre és szimbólumokra fordítja le a világ jelenségeit, ezáltal lehetővé teszi a tudattalan feszültségek levezetését. A gyermek a belső képek teremtése által lehetőséget kap a mese cselekményén keresztül a szorongások feldolgozására is. Ez a képessége felnőttként is segíteni fogja a problémák feloldásában.

A képzeletet nem az értelem, hanem az érzelem irányítja. Óvodáskorra az alkotó, produktív képzelet jellemző, ebben az életkorban a gyermek fantáziája gazdag és csapongó, az ismeretek hiányossága miatt a valóságos és képzeleti képek összemosódnak. A mese dallama könnyen átalakul képpé, és a belső képkészítés folyamatában lehetővé válik az érzelmi azonosulás a számunkra kedves hőssel, Minél ráérősebben, megváltoztatott tonalitással, dallamosabban mesél a mesélő -, annál kidolgozottabb lesz a gyermek belső képe is. Ehhez nem kell tudatos erőfeszítés, a gyermek úgy éli meg ezt a folyamatot, hogy a belső kép magától, spontán módon megjelenik.

Képzeleti működés a mesében és a rajzban nyilvánul meg legintenzívebben. Ekkor jelenik meg a gyermekekre jellemző fantáziahazugság is, ami négyéves korban tetőződik. Ilyenkor a gyermekben összemosódnak a valóság és a fantázia elemei, emiatt nem célszerű hazugságnak nevezni a gyermek „füllentéseit”. Ha a gyermek későbbi életkorban is kiszínezi a történeteket, akkor valójában a rejtett vágya az, hogy értékeljék, ismerjék el, irigyeljék őt. Ezt szülőként, pedagógusként finoman lehet korrigálni.

A gyermekekre a mágikus gondolkodásmód a jellemző, ami miatt még nem tudja a valóságot és a fantáziát biztonsággal elkülöníteni. Amikor a gyermek valami rosszat tesz, és azt mondja, hogy nem ő volt, akkor valójában szeretné meg nem törtéنتté tenni a dolgot. Ha pedig arról mesél, hogy náluk a szobába egy elefánt lakik, és már alig férnek el otthon ettől a behemót állattól, akkor ezzel valójában vágyairól beszél, hogy szeretne egy háziállatot. Emiatt soha nem szabad egy gyereket leszidni, megbüntetni, esetleg olyan általános következtetést levonni, hogy így nem lesz belőled semmi, vagy aki hazudik, az lop is. A gyermekek nemcsak velünk szeretné elhítenni az általa kitalált történeteket, hanem ő maga is hisz bennük. Ha odafigyelünk, ezekből a fantáziahazugságokból nagyon sok mindent az őt foglalkoztató problémákról. A gyermek

ugyanis nem arról ad számot ilyenkor, hogy mi volt, hanem, hogy mi lehetne, vagy hogyan szeretné, hogy a dolgok alakuljanak. Ha ilyen helyzetben megszegyenítjük, nemcsak a fantáziáját bénítjuk le, hanem érzelmi fejlődésében is akadályozzuk, megtörjük önbecsülését, mert úgy érzi, hogy érzései vágyai nem elfogadhatóak. Ebben az életkorban a gyermek gondolkodása még nem olyan fejlett, hogy a valóság és a fantázia határvonalát élesen meghúzza, nagyon könnyen átcúsúszik egyik világból a másikba.

A reproduktív, alkotó képzelet hat-hét éves kor után jellemző, amikor a gyermek már képes a valóságos tapasztalatokhoz alkalmazkodni. Ha a gyermeket a televízió elé ültetjük, egyrészt megfosztjuk attól a lehetőségtől, hogy a mozgás segítségével dolgozza fel élményeit, másrészt a külső képek azonnal leállítják a belső képkészítés, képáramlás folyamatát, amit a gyermek mesehallgatás közben él át. Ilyenkor a fantázia nem működik, és a gyermek kreativitása sem fejlődik. A tévézés legfőbb veszélye az, hogy a gyermek nem tud különbséget tenni a külső és belső kép között, nem tudja függetleníteni magát attól, amit látott. A tévé képernyőjén felfoghatatlanul gyors tempóban pergő képekkel szembesül a gyermek, ami nagyon megterhelő az idegrendszer számára. Ezeket a vibráló külső képeket jó esetben az álmai során dolgozhatja fel – amennyiben nem sikerül, megjelenik a szorongás. A tévézés másik problémája, hogy az a meghitt, intim kapcsolat is hiányzik belőle, ami a gyermek és a mesélő között létrejön. A legnagyobb probléma ott kezdődik, amikor a tévézéssel a meséket szeretnénk helyettesíteni – hiszen a mesében a történet a gyermek elméjében kel életre, megmozgatva a fantáziáját, érzelmeit, félelmeit, vágyait. A mesehallgatás olyan belső igény és tevékenység, ami semmivel sem helyettesíthető. Pedagógusként meg kell adnunk a gyermekeknek a lehetőséget arra, hogy belső képei segítségével saját világa varázslójává váljon. Így sokkal nagyobb a valószínűsége annak, hogy felnőttkorában bátran, hittel fog küzdeni a saját életében és környezetében kívánatos változtatásokért. [15:48-65]

A mesék lélekre való gyógyhatását Bruno Bettelheim úgy fogalmazta meg, hogy a mesének azért van gyógyító ereje, mert az adott krízisszituációban lévő gyermek, illetve felnőtt a történetet önmagára és a belső konfliktusára vonatkoztatja, így megtalálja a problémáira a megoldást. [1:29] A mese gyógyító hatása többek között azon a felismerésen alapszik, hogy minden élethelyzetnek megvan a mesebeli párja. Olyan konfliktushelyzetekbe keverednek a történetek hősei, amelyekkel bárki gyakran találkozhat a hétköznapi életben is, és a hős által bejárt út végén a megoldást is megtalálhatja az egyensúlyvesztett helyzetben. A mese olyan történet, amely azt sugallja, hogy az ember bármikor változtathat eddigi életén, meghaladhatja korlátait, félelmeit, és bármikor több lehet annál, mint amit éppen megél.[2:21-23]

Szükséges lenne a családban és az óvodában is mindennapos eseménnyé tenni a meseolvasást, a gyermek olvasóvá nevelésének már egészen kicsi korában, a családon belül el kellene kezdődnie. [8:72-73] Nagyon fontos azonban előkészíteni a mesélést, megteremtteni a megfelelő hangulatot a meséléshez és a mesehallgatáshoz. Ehhez gondosan meg kell választani

az időt és a helyszínt, meghitt, nyugalmas, otthonos légkört biztosítva a hallgatóság számára. [9:2] A mese kezdetén található jól ismert „Egyszer volt, hol nem volt...” formula segít elhagyni a hétköznapi valóságot és bevezet a mesék birodalmába. Ezáltal a történetet különleges mesebeli időszámításba helyezi. A csodálatos utazás végén pedig a gyermeket visszavezeti a valóságba. [1:64-65]

II. IRODALMI NEVELÉS AZ ÓVODÁBAN

A magyar óvodapedagógiában mindig fontos szerep jutott az irodalomnak a gyermeki személyiség kiteljesítésében. Az óvodai nevelés minden tevékenységformájának megvan az önálló, körülhatárolható általános célja és feladata és sajátos módszere. Az óvodai irodalmi nevelés célja, hogy megalapozza a 3-7 éves gyermek pozitív személyiségjegyeit, elősegítse érzelmi, erkölcsi és értelmi fejlődését, nyelvi és kommunikációs képességeinek fejlesztése a gyermekirodalom esztétikai-művészi hatásaival, a gyermekirodalomhoz szorosan kapcsolódó tevékenységek, módszerek (bábjáték, dramatizálás) sajátos eszközeivel. Bármilyen program célja alapján végezzük is gyakorlati munkánkat, mindig figyelembe kell vennünk az irodalmi nevelés módszertani kérdéseit, nevezetesen, hogy egységes, értékes műveltségi anyagot kell közvetítenünk a gyermekek életkori sajátosságaira alapozva. Arra kel törekednünk, hogy az általunk átadott műveltségi tartalom legyen mindenekelőtt nemzeti és nemzetközi. Az irodalmi nevelés tartalmában így lesz meghatározó szerepe a magyar és más népek népköltészetének. Sohasem téveszthetjük szem elől, hogy a gyermekeknek bemutatott irodalmi alkotás humanista értékeken alapuló, toleráns, az európai kultúrkörhöz kapcsolódó etikai felfogást tükrözzön. Az irodalmi nevelés céljának megvalósításában is alapvető a tudományosság, a gyermeki személyiség lehető legsokoldalúbb, harmonikus, szilárd erkölcsi alapokon, eszményeken alapuló fejlesztése. Alapvető kérdés, hogy irodalmi nevelésünkben érvényesüljön az érzelmi, értelmi, anyanyelvi és kommunikációs nevelési feladatok sora, mely feladatokat az intellektuális, morális és az esztétikai hatások rendszerében kell megvalósítanunk. Az óvodai irodalmi nevelés feladata a művészi-irodalmi eszményeket hordozó, olvasó, színház-, múzeumlátogató, a valóság esztétikai értékeit befogadó egyének nevelése. Az óvodáskorú gyermekek irodalmi érdeklődését

megalapozó, átfogó jellegű célok és feladatok a nevelési gyakorlatban részcélok és részfeladatok segítségével valósulnak meg.[3:42-43].

A művészi értékű gyermekirodalmi alkotás az esztétikum, az esztétikai hatások segítségével biztosítja a gyermeki személyiség sokoldalú formálását. Az irodalom sokfajta képesség és készség kialakításában játszik szerepet. Az irodalmi mű jelentős hatást gyakorol élvezőire. Minthogy az esztétikum benne koncentrált formában jut kifejezésre, élénk érdeklődést kelt, mély élményt vált ki, a valóság jelenségeihez tartós viszonyulást hoz létre, tevékenységre ösztönöz, közrejátszik a személyiség fejlődésében. Fontos feladata az óvodapedagógusoknak a gyermekek szép iránti fogékonyságának felébresztése, a szép élvezésének és a szép kifejezése képességének megalapozása, a gyermekek esztétikai érzelmeinek gazdagítása a gyermekirodalom művészi hatásaival is. Az esztétikai érzelmek kialakításához számtalan élményszerzési lehetőséget kell nyújtanunk az irodalmi nevelés során. Fontos feladatunk felébresztetni a kis óvodások kíváncsiságát a szép elbeszélő mű, a művészeti vers iránt. Sok-sok mesét, történetet, elbeszélést kell nekik mondanunk, számtalan mondókát, gyermekverset kell tervezetten és alkalomszerűen is bemutatnunk. A gyermekirodalom sajátos jellegénél fogva képes érzelmeket kelteni és elmélyíteni. Az elhangzó előszónak, az elmondott mondókának, versnek, mesének a nevelési célok, feladatok elérése érdekében megfelelő módon kell hatnia a gyermekekre. Csak ha létrejöttek azok a pszichikus szerveződések, amelyek működése nyomán az irodalomhallgatás valamilyen reakciót vált ki a gyermekekből, csak akkor beszélhetünk az irodalmi nevelés lehetőségeiről.[3:70-71]

2.1. A mese szerepe az óvodai életben

A mese képes jó közérzetet előidézni, mert oldja a szorongást, azt, hogy a kisgyermek élete teljesen a felnőttektől függ, ő maga gyenge és kiszolgáltatott a számára ismeretlen világban. Ami vele és körülötte történik, arra magyarázatot igényel, azonban az ésszerű magyarázatok még értetlenek. A mese segítségével a vágyak és a képzelet nyelvén sok mindent felfog és megért. A mese megnyugtatja, mert teljes világképet, világmagyarázatot ad, olyat, ami az óvodáskorú gyermek számára is világos, áttekinthető, ismerős. Elképzelhető konkrét képekből építkező világában a lent és fent, a közel és távol, a jó és a rossz világosan elkülönül, mégis egységes egészet alkot az érzelmek a vágyak és a jobbra törő szándék alapján. A mese nem csak az egyik foglalkozási ág, hanem több annál. Mindig mondjunk/olvassunk mesét, amikor igény, kedv, idő és hely van számára. Nem csak a nevelési program szerint, hanem a gyerekek kérésére is bármikor, ha a körülményeket meg tudjuk hozzá teremteni. Altatás előtt lehetőleg mindennap, mesét, verset, dalt egymásba fűzve. A mesehallgatás és a versmondás, a bábszínház az anyanyelvi nevelés semmi mással nem pótolható lehetősége. Különös beszédhelyzet, amely erős, tartós önkéntelen figyelmet vált ki. Anyanyelvi nevelő hatása abban van, hogy ráfigyelteti a kisgyereket az emberi beszéd érdekességére. A jó mese szövege hangzásban, ritmusban, hangulatban, képi erőben messze felülmúlja a hétköznapi beszédünket. Nincs még egy

szövegfajta, amire a 7 éven aluli gyermek ennyire elmélyülten, önként odafigyelne. Ennek oka az, hogy mesei motívumok és a gyermeki tulajdonságok megfelelnek. Ez alkalmat ad arra, hogy olyan beszédkapcsolat jöhessen létre, amelyből hiányzik a közvetlen oktató szándék. Inkább a képzelet és az érzelmek serkentésére és az együttlét fenntartására szolgál. A jó mese a furcsa hangokkal átszótt drámai beszéd egymást erősítő hatásával bilincseli le a figyelmet. *Bruno Bettelheim* szerint, a mese a felnőtt szívéből jövő ajándék, amely egyértelműen örömforrás. A sikeres mesélés, a jól megválasztott szövegből és a mesélő, gyermekkel játszó felnőtt személyes varázsából fakad. Óvodás korban minden a szóbeliségben hat, itt még nem szó sincs írott és olvasott szövegről, az ennek az életkornak megfelelő műfaj: a fejből mondott mese. A mese az egész napi óvodai zajban a csend szigete. Pihentet, szórakoztat, táplálja a képzeletet, segít az élmények feldolgozásában, és teljes világképet, világmagyarázatot ad. A mese, ahogyan a vers is a gyermeket belső aktivitásra vagy valóságos játékos cselekedetekre serkenti és a másik emberhez kapcsolja. Olyan beszéd, ami örömet vált ki, társas élmény. Nem az írott vagy olvasott, hanem a mondott és meghallgatott szóval, valamint a szavakon túli érzelmi és mozgásos megnyilvánulásokkal hat. Csak akkor hatásos nevelőeszköz, ha a felnőtt a gyermekeknél sikert, tetszést ér el. A mese nem tananyag! Bemutatása nem miniatűr anyanyelvi óra, hanem az óvodai élet mindennapjait kitöltő és megszépítő szórakozás, mulatság. Egybehangolódás és együvé tartás eszköze, egy jó óvodai csoportban a társas érzelmek hagyománnyá kidolgozott ünnepélyes vagy játékos megnyilvánulási formája az anyanyelv csiszolt formáival kitöltve. [12:5]

2. 2 Mese szerepe a kiscsoportban

Kiscsoportban a kötött ritmusú részletekkel díszített meséket októbertől érdemes elkezdni (Az Icinke-picinke, a török és a tehenek, Móricz Zsigmond: A török és a tehenek, Iciri Piciri stb.). A szövegüket érdemes szó szerint megtanulni, mert fő értékük, érdekességük a kötöttebb ritmus. A tempó és a tagolás előadásmódjuk alappillére. A legkisebbeknek szóló mesék cselekménye felnőtt szemmel többnyire naivnak, primitívnek, unalmasnak tűnik. De a nyelv, és ettől lesz jó az irodalom, szellemessé, érdekessé, bumfordivá teszi őket. A meséhez a hétköznapi beszédetől eltérő, különös beszéd dallam tartozik, amit a mesemondást mímelő játékaikban a kiscsoportosok utánoznak is. Nekik erről a dallamról ismerhető meg a mese, számukra nagyrészt ettől az, ami. Decembertől egyszerű állatmeséket is mondunk. Az ember módján viselkedő állatok cselekedetei megérthetőek, a szereplők jól elkülöníthető külső-belső tulajdonságokkal rendelkeznek, tetteik naivak, a csodák nem ijesztőek. A kicsik számára mindig cselekményes meséket válasszunk. Ebben a korban többnyire arra tudnak figyelni, hogy mit csinálnak az állatok. Ha jól meséltünk néhány szori ismétlés után képről, névről ráismernek a mesék szereplőire. Különösen jó, ha egy-egy szereplő cselekedeteit utánozzák. Jó úton járunk, ha a mese meglendítette a gyermek fantáziáját, az emlékezetet, a játékkedvet, s ez bármilyen módon megnyilvánul. Figyeljük meg, mely részletekre reagálnak igazán élénken, legközelebb ezeket

még jobban kiszínezhetjük. Meséljünk kívánságuk szerint is, de nem kell mindig megkérdezni, hogy mit meséljünk, mert még nem tudnak megegyezni és végtelen nyafogássá, civakodássá fajul a helyzet. Második félévben készítsük elő a szerepjátás kellékeit: ruhákat, tárgyakat, bábokat. A kicsik öltözhessenek fel cicának, kiskakasnak, Mehemednek stb, tehessenek kiskosárba szőlőt, diót, meg körtét, mint a legügyesebb kismalac. Együtt találjuk, ki miből legyen házikó, ahová be lehet bújni, melyik szék legyen a Medvebabáé, csengethessenek igazi, fényes csengővel, mint a nyulacska. [11:30-31]

2. 3. Mese szerepe középső csoportban

Középső csoportban érnek meg a gyerekek arra, hogy képzeletükben a mesék áttekinthető kerek egész történetet alkossanak. Amit nem értenek a mesében megkérdezik. Ha megértették a pillanatot akkor kiegészítik. Ebben az időszakban ne erőltessük a témátartást. A csodás elemeket tartalmazó meséket többnyire bebeszólás nélkül hallgatják végig. Év elején még az egyszerű állatmeséket szeretik. A csoda új, tündérmeséi elemeként most kezd igazán izgalmassá válni. Segít áthidalni a vágyak és a valóságos korlátok közötti távolságot. Feszült figyelemmel hallgatják a rövidebb tündérmeséket a sokadik ismétlésnél is. Sokszor szereik hallani, ami nekik való, és arra vágnak, hogy a mese hosszasan tartson. Sokszor kérik újra meg újra a mesélést, azonban ezt a kívánságot ne vegyük még szó szerint, mert ebben a korban még fáradékony és zsenge a figyelem. A mesék között legyen olyan, aminek főhőse fiatal legény, de legyen olyan is, amelynek főszereplője ügyes királykisasszony. Rövid csalimeséket, mondókameséket, néhány gyereknek a többiek játéka mellett is elmondhatunk. A varázsmesékhez csend, nyugalom, közös figyelem kell, amit a várakozás felszításával teremtünk meg. Merev formák és utasítgatás nélkül szoktassuk hozzá a középsősöket a meshallgatás természetére csendjéhez. Év elején a mesét kezdjük olyankor, amikor úgyis csend van: lefekvés után, vagy a játékok összerakás, vagy egy kiadós mindennapos vidám testnevelés után. Semmiképp ne fogjunk mesébe a játék kellős közepén. Fontos, hogy a mese alatt a gyerek kényelmesen üljene. Gyakran megesik, hogy a gyerekek egy-egy ismeretlen szó után tudakozódnak, és csak akkor értik meg, ha kikeressük a képet vagy lerajzoljuk. Ilyenkor a mese előtt, vagy után ne sajnáljuk a bővebb magyarázatot. Azonban szükségtelen minden alkalommal célul kitűzni az ismeretlen szavak kifejezések tisztázását. A mesékben egy 4 éves gyermeknek rengeteg van belőlük. Csakhogy a mese nem szavak halmaza, hanem szöveg, ami akkor is érthető, ha egy-egy szó jelentése homályban marad.

A szövegekörnyezet és a mesélő felnőtt kiegészítő értelmező gesztusai, jelzései az egészet értelmessé teszik. a mese nem az a beszéd fajta, amit minden ízben ésszerűen fogunk fel. A mese jellegzetes különös nyelve elősegíti a beleélést. a hétköznapi társalgástól eltérő mássága miatt hatásos fejlesztő eszköze a nyelvi érzékenységnek. Ugyanakkor ennek a korosztálynak nagy a képigénye, de ne rakjunk ki képet, amikor mesélünk. A belső képteremtést zavarjuk meg vele. A második félévben a gyerekek már lerajzolják egy-egy kedves mesehősüket. A mese új játéktartalmat ad, amelyek a begyakorolt szerepjátékokból sok tartalmi elemet felszívnak

magukba, ezért nem lehet tisztán az egész mesét elszerepeltetni. A reprodukálásra törekvés megakasztja a játék lendületét, fő érdekességét veszi éppen el azt, hogy a mese ürügyén más emlékek, érzelmek is kijátszhatóak legyenek. [11:48-54]

2. 4. Mese szerepe a nagycsoportban.

Ebben az időszakban a gyerekek szeme- füle issza a mondókát, verset, mesét, találékonyak a rögtönzésben. Gondolnunk kell azonban arra, hogy még ők is kisgyerekek, akik nem tudatos megismerési-tanulási szándékkal. Hanem a pillanatnyi figyelmet keltő- ébrentartó „produkció” élvezete miatt tartanak velünk. Az öt- hatéves kor még a céltalan meghallgatás, a reprodukálásra nem gondoló pillanatnyi öröm kora. A nagycsoportos gyerek minden idegszálával a jelenben él. Év elején kezdjük állatmesékkel. A tréfát, cselt, furfangot már megértik, számukra a groteszk már mulatságos. Nem szabad túlszelídíteni a népmesét. Az író-feldolgozók ezt mindig is tudták. Benedek Elek-től Illyés Gyuláig vigyáztak arra, hogy a mesei helyzetek élessége nem halványuljon el. Móricz Zsigmond, Kormos István verses népmese feldolgozásai is ezt példázzák. Szeretik is hallgatni a nagycsoportosok. A tündérmesék csak akkor élvezhetők, ha a mesemondó a szerkezetet át tudja tekinteni, érezteti az egyes részek alá-fölérendeltségét, nem zagyválja össze a történetet. Az iskola előtt álló gyerekeknek semmiképpen sem ártalmas, ha felismerik, természetesnek veszik, hogy ott ahol sokan vagyunk együtt, érdemes és szükséges egymáshoz alkalmazkodni, különösen, ha a játékhoz hasonlóan vágyott mese sikere múlik rajta. A mesehallgatás körülményeit öt-hatévesek csoportjában is felnőtteknek kell megszervezni. Nagycsoportban is sokszor ismétljünk. Az a kívánatos, hogy a mese világ elképzelhető tisztasággal álljon a gyerekek előtt, tudjanak benne tájékozódni. Ehhez pedig többször is be kell járni ugyanazokat a mesei tájakat. Nézegessék a mesekönyveket. Rongyos, elpiszkolódott darabokat ne adjunk a kezükbe. Mutassuk meg, hogy a könyvvel vigyázva, óvatosan bánunk. Értéknek tartjuk, sokáig szeretnénk használni. Ha mégis elszakad, megjavítjuk. A meseillusztráció ebben a csoportban már begyakorolt, kedvelt elfoglaltság. Ugyancsak nagycsoportban elevenedik meg a mesejáték. A kelléktára kiegészítése, a helyszín berendezése, az egész játék kitalálása sokszor izgalmasabb, mint a megvalósítása. A mesei kifejezések felidézésével erősítsük az illúziót. Egy-egy eltalált szerepvállalással, szimbolikus tárggyal nagy lendületet adhatunk a mesejátéknak. A mese önmagában is egyik legnagyobb élvezete a nagyobbacska óvodásoknak. A játékhoz kapcsolódva ebben az életkorban legtartalmasabb elfoglaltságok egyike lehet [11:69-74].

2. 5. Mese szerepe osztatlan csoportokban

A vegyes csoportot többszólamú kórus-hoz hasonlíthatjuk, amelyben az egyes szólamokat a különböző életkorú gyerekek kisebb csoportjai alkotják. Az év különböző időszakaiban a vegyes csoport szólamainak, azaz az egyes korosztályoknak a szerepe is változó. E csoport vezetésében a helyes arányok megállapítása a lényeges. Helyes arányokat kell eltalálni a mesék

kiválasztásában, az idő beosztásában, az új mese, az ismétlések valamint a szervezeti formák között. Jól bevált, ha a csoportot csak két részre bontjuk: kisebbekre és nagyobbakra. Mese-vers foglalkozáson ezt nem kell mindig csak az óvónőnek eldöntenie. Vannak középsős korú gyerekek, akik a kicsik között érzik jól magukat, az ő meséiket értik meg igazán, mások inkább a nagyobbakét figyelik. A legjobb, ha mindhárom korosztály anyagából választunk, de az osztott csoportnak ajánlott mennyiségnél kevesebbet. Ezen belül a csoport életkori összetételétől függ, hogy melyik korosztály meséiből-verseiből lesz több vagy kevesebb. Ha például a kisebbek csoportjában 4-5 kiscsoportos korú gyerek van, a többi inkább középsősnek mondható, nyilván a három éveseknek lesz kevesebb. Ilyenkor inkább a középsősöknek ajánlott anyagból van több. A nagycsoportosoknak szánt mesékből pedig az egyszerűbbeket igénylik, szeretik. Jól bevált, hogy ezeket lefekvés előtt mondjuk el, mert nagyok úgyis nehezebben alusznak el, a kicsiket pedig álomba ringatja a mesélő hang. A beszoktatás idején a kisebbeken van a hangsúly, ilyenkor több legyen a rövid mondóka, vers, dal, mint a mese. Az egyéni foglalkozást a vegyes csoportban könnyebb megvalósítani, mint egy osztott kiscsoportban, mert itt nem húsz –huszonöt, csak hatnyolc gyerek igényli a fokozott törődést. A nagyobbak korosztálya ilyenkor kísérő szólamává válik. Kisebb koruk mondókáinak felidézése nekik is élmény. Nem csak az „én már tudom” öröme miatt, hanem azért is mert úgy használhatják, játszhatják ezeket a mondókákat, mint a felnőtt vagy a nagy testvér. Számtalanszor előfordul, hogy szinte átveszik az óvónő szerepét, sétáltatják, vigasztalják, hintáztatják a kicsiket. Szeretik csinálni azt, amit jól tudnak. Azonban a nagyobbaknak szánt mesék, versek nem hiányozhatnak a beszoktatás időszak alatt sem, de inkább a tavaly megkedveltek felidézésére gondoljunk. Az ismerős mesét szívesen hallgatják újra, s könnyebb az óvónőnek is, akinek ebben az időszakban állandóan gondoskodnia kell az éppen beszokó, új kisebb gyerekekről. Az osztott csoportokhoz viszonyítva általában kevesebb az új anyag. Ez még sem jelent hátrányt, mert változatosabb és jóval több az ismétlés. A mese képeinek csak egy része ver gyökeret a gyermek agyában. Egy részük közvetlenül, tudatos szinten kezd hatni, mások a tudattalanban indítanak be bizonyos folyamatokat. S mesék többségéhez csend kell, ami csak akkor teremthető meg a tarka-barka nyüzsgő sokaságban, ha mindenkit magunk köré gyűjtünk. Jobb, ha a nagyobbaknak egyszerűbb, rövidebb meséket választunk, s ezeket a kicsik is meghallgatják. [11:83-85].

2.6. A mese gyerekszemmel

A mese képi világa és valóságábrázolása teljes mértékben megfelel a gyermeki gondolkodásmódnak, emiatt a mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ. Ebbe a sajátos gondolkodásba azért illeszkednek a tökéletesen a mesék, mert ugyanolyan egyszerűnek és szélsőségesnek mutatják a világot, mint amilyennek azt a gyermek megéli. A mesei elemek megfelelnek azoknak a gondolati vonásoknak, amelyek a lelki fejlődés ebben a korai szakaszában jellegzetesek. A gyermek folyamatos kíváncsiságát, miértjeit nem lehet kielégíteni természettudományos ismeretekkel. Arra, hogy otthonosan érezhesse magát a számára

rejtélyekkel teli világban, a mesék adnak lehetőséget. A mese megkérdőjelezhetetlen elfogadása a gyermek mágikus világképében gyökerezik. A mese pontosan azon a nyelven szólítja meg őt, amelyen maga is gondolkodik: felnagyítja a dolgokat, szereplői szélsőségesek, és bármilyen vágy teljesülése lehetséges ebben a keretben. A mese szélsőséges és leegyszerűsített szituációkat mutat, melyek nagyon könnyen átláthatók.

Az óvodáskorú gyermek szétválasztja a jó és a rossz érzéseket, és ezekkel különböző személyeket ruház fel. Ennek alapja az egocentrizmus, az, hogy a gyermek mindent önmagához viszonyít. Az óvodáskorú gyermeket a szélek preferenciája jellemzi, emiatt emeli ki a végletes ellentéteket. A polarizált világkép, amelyben csak szélsőségesen jó vagy rossz szereplők vannak, az otthonosság és a biztonság érzését nyújtják számára. A gyermeki hit alapja, hogy a világban rend van, és ha az egyensúly felbomlik, a harmónia helyreáll. A mesei optimista világkép és a gyermek vágyai egymásra rímelnek. A mesei világban minden rendben van, és a gyermek ugyanerre vágyik a saját életében is: egyértelmű és kiszámítható dolgokra. A szeretett tárgyak és személyek védelmet nyújtanak, így a gyermek a személyiségfejlődés szempontjából nagyon fontos az állandó személyek jelenléte és a tárgyi környezet állandósága is. Ugyanez történik a mesében is: a jó végkifejlet bejósolható, a feszültséget az előre nem látható események adják, így válik a mese feszültségteremtővé és feszültség-levezetővé is egyben. Mindez a mesei kettős tudat segíti elő, ami a játékban is megjelenik. A játék és a mese segítségével a gyermek átalakíthatja a valóságot, és annyit épít be a világból a saját személyiségébe, amennyire pillanatnyilag szüksége van.

A gyermek gondolkodása szaggatott. Akár külsőm akár belső történésének is nagyon könnyen eltéríthetik a pillanatnyilag érdekes vagy fontos dolgoktól is. Jóval könnyebb a cselekmény követése az ismerős meselemek által, mivel a sajátos mesei beszédfordulatok segítségével előre tudja vetíteni az események alakulását, átéli a feszültség pillanatait, valamint annak levezetését is, így biztonságban érzi magát. Az ismétlődő motívumok a ráismerés örömét nyújtják, ha pedig bekövetkezik az, amit vár, akkor a várakozás feszültsége oldódik. Ugyanakkor az ismétlések segítik a belső képek elmélyítését is.

A mesei motívumok és fordulatok teljes összhangot alkotnak a gyermek fejlődés-lélektani jellegzetességeivel. A mesében mindent lehet, bárki bármivé átváltozhat és visszaváltozhat, a végletek nemcsak a jellemekben jelennek meg, hanem a helyszínekben és az arányokban is. A mesében a feszültség levezetése a képzeletben történik, míg a játékban a cselekvés a feszültség-levezető. A meseélmény során a gyermek tudja, mindaz, ami a mesetörténetben zajlik, irreális, mégsem kételkedik benne. A mesei kettős tudat segíti a valóságból a fantáziába való átmenetet, és onnan a valóságba való visszatérést. Ezt szolgálják a kezdő és befejező formulák (Hol volt, hol nem volt..., Aki nem hiszi, járjon utána) az időbeli és térbeli távolítás (Hetedhét országon is túl, az Óperenciás-tengeren is túl, ott, ahol a kurta farkú malac túr, ott, ahol a madár sem jár), valamint a tipikus mesei fordulatok. Az egyszer volt, hol

nem volt kezdő formula segít abban, hogy a gyermek kilépjen a való világ tér- és időbeli korláta közül, és eljusson képzelete birodalmába. A mese azt üzeni, hogy az életben a legkisebb is boldogulhat, amivel a gyermek kompenzálhatja kicsiségét, életkori helyzetéből adódó kiszolgáltatottságát, s ez reménykeltő számára. A mesében azáltal nyílik lehetőség saját esetlenségének kompenzálására, hogy képzeletben azonosul a mesehőssel

A mese azt az üzenetet hordozza, hogy az életben a legkisebb, a leggyengébb is boldogulhat, amivel a gyermek kompenzálhatja kicsiségét, életkori helyzetéből adódó kiszolgáltatottságát, s ez reménykeltő számára. [15:43-47].

2. 7. A mese lélektani hatása

A mesék nem csak szórakoztatnak, hanem jelentős részben nevelnek is: az életről tanítanak, érzelmi kapaszkodókat nyújtanak és segítik a személyiség fejlődését. A gyermek figyelmét az olyan történet köti le a legjobban, amelyik szórakoztatja és felkelti a kíváncsiságát. De életét csak akkor gazdagítja, ha fejleszti intellektusát, ha mozgásba hozza képzeletét, ha eligazítja érzelmeiben, ha megbékíti félelmeivel és vágyaival, és megoldásokat is javasol. Ezeknek a kritériumoknak az egész gyermekirodalomból leginkább a népmesék felelnek meg. A jó mese titka, hogy mindig a gyermek valóságos lelki és érzelmi színvonalán fejt ki hatását. A gyermek figyelmét az olyan történet köti le a legjobban, amelyik szórakoztatja és felkelti a kíváncsiságát. De életét csak akkor gazdagítja, ha fejleszti intellektusát, ha mozgásba hozza képzeletét, ha eligazítja érzelmeiben, ha megbékíti félelmeivel és vágyaival, és megoldásokat is javasol. A jó mese titka, hogy mindig a gyermek valóságos lelki és érzelmi színvonalán fejt ki hatását. A mese az egyetlen irodalmi műfaj, amely utat mutat a gyermeknek, hogyan fedezze fel identitását, hogyan találja meg helyét az életben. A mese azt sugallja, hogy a boldog, tartalmas életet bárki elérheti, de csak akkor, ha nem futamodik meg a veszélyek elől, mert az igazi identitáshoz csakis rajtuk keresztül vezet az út. [XI. Kerületi Intézet lapja, 2009).]

[http://www.logopedia11.hu/files/December_2009_01.pdf]

2. 8. Az óvodáskorú gyermek világlátása és gondolkodása

Az óvodáskorú gyermek előtt nincsenek megmagyarázhatatlan dolgok, mivel az ismereteit alkalmazza az ismeretlenre is. A gyermeki képzelet nem fejlettebb a felnőttnél, de mivel a gyermek kevesebb ismerettel, tapasztalattal, élménnyel rendelkezik, a hiányzó űrt vakmerően képzelete segítségével tölti be.

A gyermekek életében a realizmust pontosan a fantázia eszközeivel táplálhatjuk. A gyermek gondolkodása a látott dolgokhoz igazodik, még nincsenek stabil logikai támpontjai és biztos tapasztalatai, ezért az őt körülvevő világról szóló magyarázatai sajátosak. A gyermeki gondolkodás intuitív, mivel anyagát elsősorban a konkrét élmények és észlelt, megtapasztalt jelenségek biztosítják. Ebben az életkorban jellemző az élménysűrítés, az élmény és érzelem

összekapcsolása – emiatt mondja a gyermek azt, hogy akkora egeret láttam, mint egy elefánt, amivel egyben félelmeit is kifejezi.

Korlátozott ismeretei miatt a fogalmai konkrétak, azt gondolja, hogy a darázs-fészek az a darázs-nak a fészke. Önkényesen ad jelentéseket a különböző dolgoknak: az élesztő olyan szer, amivel fel lehet élesztetni az embereket. Arra a kérdésre, hogy miért kell jónak lenni, az óvodáskorú gyermek válasza azt bizonyítja, hogy az ijesztgetés a gyermekmítoszok fő forrása. Azért kell jónak lenni, hogy ne vigyen el a kéményseprő, csúnya bácsi, boszorkány.

A gyermek számára fontosak a magyarázatok, mivel körülötte a világ folyamatosan változik, a nap és a hold hol látható, hol nem, hol világosság van, hol pedig sötétség. Három-öt éves korban a gyermek úgy képzei, hogy a természet minden jelenségét az ember állítja elő, hatévesen már azt hiszi, hogy az ember a természettel közösen teremt, nyolcéves kor körül pedig azt, hogy minden teremtést a természet végez. A gyermek gondolkodása a primitív törzsekéhez hasonlóan – animisztikus, mivel megszemélyesíti a tárgyakat, jelenségeket, égitesteket, és életet, szándékot tulajdonít ezeknek. [15:19-35].

A mesét mondó felnőtt és a gyermek mint befogadó élményközössége csak akkor jöhet létre, ha a mesemondó ismeri a gyermekben lejátszódó folyamatokat. [13:40] A mesélőnek mindenképp feleltetnie kellene szem előtt tartania, hogy igazi hatása csak az élőszó erejének van. [6:8-9] Tancz Tünde fontosnak tartja a nonverbális kommunikációs eszközök alkalmazását is, mint a gesztusok, mimika, testtartás stb. [9:9] Zóka Katalin szerint pedig a fokozott figyelem állapota, valamint a mesei kettős tudat megléte, amely párhuzamot jelent a valóság, illetve az illúzió megélése között, a befogadóképesség és a „mesei beállítódás” feltétele, amely a gyermeknél 5-8 éves kor körüli időre tehető. [10:15-16]

Jó volna, ha mindannyian olyan országban élnénk, ahol van idő mesét mondani, mesét hallgatni és szabadon játszani. Számos tanulmány mutatott rá arra, hogy túl sok a szervezett program, az elektronikus játékok, illetve a közösségi média együttesen visszaszorítják a szabad játék mennyiségét a mai gyermek életében. Peter Grey, a Boston College professzora arra hívja fel a figyelmet, hogy az elmúlt ötven évben jelentős mértékben csökkent a gyermekek lehetősége a szabad, strukturálatlan játékokra, ami súlyos károkat okoz a lelki fejlődés szempontjából. A sok különóra és a kognitív fejlesztést célzó tevékenységek mellett nem marad idő a szabad tevékenységekre, és ez nagy baj.

A Slow Movement (Lassulj le!) mozgalom egyik vezető teoretikusa, Carl Honoré figyelmeztet: A gazdasági válság talán az utolsó lehetőség arra, hogy észbe kapjunk, s újramegtanuljunk lassítani. *Nyomás alatt* című könyvében a saját életéből is megoszt egy tanulságos epizódot: amikor a fia rajztanárnője közölte vele, hogy a gyerek tehetséges, lázasan elkezdett magántanár után kutstni. Fia tiltakozott: neki nem kell tanár, ő csak rajzolni szeretne...

Honorénak egy reptéren ötlött szemébe az Egyperces esti mesék című könyv, amely végképp rádöbbsentette a helyzet abszurditására. A könyvről szóló információkat keresve elsősorban a

borítón látható illusztráció a legmegdöbbentőbb: egy nagy homokóra, amelybe egy gyermek és álló édesanyja képét gyömöszölte be a grafikus. Az anya a pergő homokszemek között mesét olvas a gyermekének. "Életmentőnek" nevezi a könyvet, amelyből este könnyen felolvashat két-három mesét, amikor a gyermek azt kéri, hogy még egyet, még egyet! A két-három mese a könyv címének megfelelően két-három percet jelent. Kilúgozva, megrövidítve. Instant meseolvasás. Az egyik legfájdalmasabb érzés, amit egy gyermek megélhet, hogy nincs idő rá, hogy lerázzák, hogy csak kötelességből figyelnek rá. Semmi értelme mesét olvasni, ha ez is csupán egy a sok kipipálandó feladat közül. Az egyperces instant mese olyan, mintha egy pohár nemes bort egy hajtásra felhörpintenénk, vagy egy klasszikus zeneszámot felgyorsítva hallgatnánk. A mese csak akkor éri el a jótékony hatását, ha a gyermekhez csonkítatlan változatban jut el.

József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című versében gyönyörűen fejezi ki azt, hogy a gyermek a mese által a szülővel való együttlét örömét, biztonságát is megéli. A mese ebben az értelmezésben a gyermekünkkel eltöltött minőségi időt jelenti.

*Mint gyermek, aki már pihenni vágyik
és el is jut a nyugalmas ágyig
még kérelek, hogy: „Ne menj el, mesélj” –
(így nem szökik rá hirtelen az éj)
s míg kis szíve nagyon szorongva dobban,
tán ő se tudja, mit kíván jobban,
a mesét-e, vagy azt, hogy ott legyél (...)*

A család a meseolvasás által is megtapasztalhatja az együttlét meghitt örömét, összetartó erejét. Ahogy Sütő András a *Megtartó család dicséretében* állítja: „E földi vándorúton ama bizonyos hamuban sült pogácsa a család. Jó szava, szelleme, védőszentje a mesebeli hősnek. aki nélküle indul nagyobb veszedelmek közé kerül, sebezhetőbb minden tekintetben. Némelykor épp legutolsó mendéünk... A család az, ahol zuzmarás időkből ünnepelhető a titok: az együvé tartozás tudata.”

Egy pedagógus magnóra vette óvodás gyermeke kedvenc meséjét, arra gondolva, hogy úgyis mindig ugyanazt akarja hallani, és neki is egyszerűbb, ha nem kell folyton ismételnie önmagát. A gyermek azonban reklamált: apa, ez így nem jó, a magnónak nem lehet az ölébe ülni! a gyermekkel töltött minőségi idő nem a pusztán együttlétet, jelenlétet jelenti, hanem az osztatlan figyelmet, amelyet neki szentelünk.

Az olvasás mint minőségi idő fogalmát a Slow Reading (Olvass lassan!) mozgalom népszerűsíti – azt, hogy ne sokat, a szöveget darálva, hanem lassabban, élvezettel, örömmel olvassunk, ízelve a jó irodalmat. Az *Olvass lassan!* mozgalom azt tűzte ki célul, hogy ne felszínesen olvassunk, hanem legyen időnk a kikapcsolódás mellett a szövegben is elmélyülni.

A mesemondó szülő is lelassítja, lecsendesíti a külső világot, és egy olyan terhet alkot, amelyben a mesélő és mesehallgató közösen átélt élmény során eggyé válik. Ez a szülő-gyermek kapcsolat egyik fontos pillére, az erre fordított idő a későbbiekben sokszorosán megtérül! Ehhez pedig nem elegendők az egyperces, lerövidített történetek, a lényeg éppen az, hogy a szülőknek minőségi időt kell a gyermekével töltenie mesélés közben.

Ezt a szellemiséget képviseli a *Gondolkodj Egészségesen!* program is, amely az óvodáskorú gyermek fejlődését meghatározó minden területtel foglalkozik: táplálkozás, testi egészség, érzelmi biztonság, környezettudatosság, nevelés és tolerancia. A program része a *Mesét másként!* kezdeményezés érsze is, amely többek között abból indul ki, hogy a felnőtt és a gyermek közötti kommunikáció egyik leghatékonyabb módja a mesélés. A program kidolgozója, Kerekes Valéria, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának oktatója szerint a mese és a drámajáték együttes hatása révén úgy tudunk érzelmeket felszínre hozni, hogy a mesében rejlő üzenet még közvetettebb módon jut el a gyermekekhez. Ezért érdemes megragadni a gyermekkor pótolhatatlan és visszahozhatatlan pillanatait a mesélésre. [15:102-110]

2.9. A gyermeki világvé és a mese.

A mese csodáinak elfogadását a gyermek realiztikus világvéének jellemzői határozzák meg, melyek az őskori ember hiedelemvilágvát idézik. A csoda és az ősi látásmód, ez a naiv népi hiedelem a mesei optimizmus lényege. A mesék szimbólumai a belső lélektani erők természetes kifejezői, melyek közel állnak a lelkivilágvához, érzelmeihez, így a kisgyermek pszichikai jellemzőihez is. Piaget szerint a gyermekekre jellemző az egocentrikus gondolkodás, melynek jellemzője, hogy a valóságához való alkalmazkodás helyett a gyermek az általa észlelt jelenségeket, összefüggéseket a már benne kialakult sémához igazítja. Ebben a pszichológiai rendszerben a gyermeki világvépet az úgynevezett asszimilációs elvek jellemzik. Ezek közül az animizmus, az artificializmus, a mágikus gondolkodás elősegíti a mese csodáinak befogadását. A mesékben is beszélgethetnek az állatok, megindulhat az erdő, a főhős megváltoztathatja a természeti jelenségeket, pusztán egy gondolatára átalakulhat a körülötte lévő környezet. Mivel a gyermekeknek még nincs elég tapasztalata a világ, természeti és társas élet valós működési elveiről, törvényszerűségről, ezért valóságmagyarázatában megjelenik a meseszerű, mitikus, animista, artificialista magyarázat, amelyet a mese is táplál. A gyermekirodalom igazolódik a gyermekek befogadó világvééhez. A kisgyermek világvépe mágikus, animisztikus. Kettős tudatával ideális befogadója a mesének. A mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézett világ. A népmese valójában a felnőttek körében keletkezett irodalmi alkotás, mégis az óvodáskorú gyermek áll hozzá a legközelebb. Ennek alapja, táplálója a gyermeki pszichikum fejlődési sajátosságainak és a mesei motívumoknak az egyezése, illetve a gyermek realiztikus világvéének jellemző vonásai. [3:53-54]

III. A NÉPKÖLTÉSZET, NÉPMESE.

A népköltészet kifejezés nemcsak verses, hanem prózai műfajokat is jelöl. A népköltészethez tartozik mindaz, amit az írásos kultúrában irodalom néven foglalunk össze: népi mondóka, a mese, a monda, a népdal és a ballada, de a népi ima, a találós kérdés és még más fel nem sorolt irodalmi műfajok. A nép gyermekköltészet, a népi mondókák minden műfaji csoportja kedvelt a kisgyermek- és az óvodáskorban. A népköltészetet a közösség teremti és tartja életben szájhagyomány útján, szerzője ismeretlen, szerkezete egyszerű, állandóan változik, alkalom szüli és alkalomhoz kötött. A népmese a szegény néposztály gondolat- és érzésvilágát hordozza. Motívumai az ősi sámánszokásokból eredeztethetők. Egyszerre jellemzi a hagyományörzés és újrateemtés.

A népmese óvodáskorban nélkülözhetetlen eszköze a személyiségfejlesztésnek. A népmese epikus jellegű, csodás elemekkel átszótt, többnyire prózai népköltészeti alkotás. A népmesék szimbólumrendszere üzenetet hordoz minden ember és főként a világgal még csak ismerkedő óvodás gyermekek számára. A népmese tartalmi és formai kifejezőeszközeivel gazdagítja a gyermek esztétikai, közösségi, etikai érzelmeit, fejleszti értelmi képességeit, képzeletét, figyelmét, emlékezetét formálja realiztikus világképét, bővíti beszéd- és kommunikációs eszköztárát. Az óvodáskorú gyermekek hiedelmekkel terhelt mágikus világszemlélete fejeződik ki az állatmesék, a novellisztikus-realistikus és tündérmesék által, melyek ennek a gyermeki szemléletnek a legfőbb táplálói.

A népmeséknek sok műfaji változatát tárták fel a kutatók. A népmesei motívumok sokszínűsége miatt nem származásuk. Hanem tartalmi jellegük alapján is szokták csoportosítani ezeket. Tartalmuk szempontjából a népmesék közül a leggyakrabban a formulamesék reprezentánsai (az állathangutánzó, a lánc-, a halmozó mesék), az állatmesék, a novellamesék (novellisztikus-realistikus mesék), a tündérmesék, a tréfás mesék, a csali mesék, a gyermekek kedvencei. [3:57-62]

3.1. Népmesetípusok

A *varázsmesék* (tündérmesék) sajátosságai a különböző *csodák*, *varázserejű tárgyak* (láthatatlanná tevő köpeny, hétmérföldes csizma), *beszélő állatok* (táltos paripa), *fantázialények* (boszorkányok, tündérek, manók, sárkányok, ördögök stb.). A varázsmesék szerte a világon léteznek a különböző népek irodalmában, számos változatuk több nép hagyományában szinte azonos. Felépítésük, cselekményük a *próbatételes alaptörténetek* változatai: a főhősnek, hogy célját elérhesse, különböző próbákat kell kiállnia, s csak ha sikeresen teljesítette ezeket, akkor érhet révbe. Számos cselekménymotívuma az irodalom epikus műfajaiban mindmáig jelen van (próbatétel, átváltozások, út–utazás, erdő stb.). A népmesék jóval egyszerűbb szerkezetű csoportját alkotják a *lánckmesék*. A lánckmesék gyermekekhez szóló, a tanulást, memorizálást elősegítő játékosan abszurd történetek (pl. *A kóró és a kismadár*).

Az egész világon elterjedtek az úgynevezett *falucsúfoló mesék*. Célja mindig a szomszéd falu lakóinak, közösségének, esetleg valamely szakmának, foglalkozásnak a kigúnyolása (e mesének egyik legismertebb magyar változata *A rátóti csikótojás*). Sok mese története kötődik a munkához vagy épp a dologtalansághoz, lustasághoz. E mesék is *példázatok*, tanító célzatúak.

A *legendamesék* általában biblikus eredetűek, olykor tréfás, profán történetek, melyekben bibliai alakok (pl. Szent Péter és Jézus) bukkannak föl. E mesékkal rokon az a mesetípus, melyben valóságos személyek, hírességek a szereplők (pl. Mátyás király). Ez utóbbiak esetében nehéz határt vonni mese és monda közé.

A *csalimesék* tulajdonképpen viccek, a mesélő célja a közönség becsapása, megnevettetése. A *tréfás mesék* hősei általában a falu bolondjai, bohókás alakok. Történeteikben nemcsak a neveltségességük, hanem sorsuknak szerencsésre fordulása is közös vonás (pl. a *Bolond Mihók*).

A népmesék szerkezetében, felépítésében nagy szerepe van az állandó szövegelemeknek, az ismétlődéseknek, bizonyos paneleknek, szövegformuláknak, tehát *ahagyományos epikus szövegelemeknek*. A népi mesemondó a „messziről jött ember” (pl. a hosszabb ideig katonáskodó, falujába évek után visszatérő ember) tudásfölényével vezeti el hallgatóságát a fantázia birodalmaiba, de mindezt oly módon teszi, hogy a közönség is tudja, hogy a történet fikció.

A mesék elemzése, vizsgálata sok olyan tényt is föltárt, mely más tudományok (pszichológia, szociológia, történettudomány, néprajz–folklorisztika) számára is lényeges. Egy nép mesevilágából következtetni lehet az adott nép létszámára, gondolkodási sajátosságaira, életstratégiáira, világnézetére, törvényekhez, joghoz, valláshoz, erkölchöz való viszonyulására. A vándormotívumok mellett minden népnek megvannak a csak az adott kultúrára, régióra jellemző saját motívumai, jelképei. Közöttük lehetők fel az elvesztett ősi kultúra, vallás és mitológia nyomai, de gyakran csak stilizált, többszörösen módosult formában, melynek eredeti tartalmát sem a mesélő, sem a közönség nem ismeri.

A népmesék is számos olyan motívumot tartalmaznak, melyek a műköltészetből, a magas kultúrából, illetve a közköltészetből származnak, de ezeket a kapcsolatokat a gyűjtők sokszor nem vagy csak évtizedekkel később ismerték fel. A múlt század epikus költészetére igen nagy hatással voltak a népmesék. A közismert magyar példák (*János vitéz, Toldi*) mellett ez a jelenség megfigyelhető más népek irodalmában is.

3. 2. A népmese és a gyermeki tudattalan

A népmese különleges helyet foglal el az irodalmi termékek sorában. Szinte olyan, mintha nem is az ember, hanem közvetlenül a természet műve volna. Az évszázadok során létrejött és fennmaradt, számtalan ember nyomát hordozó történetekben valami nagyon általános, örök érvényű igazság kristályosodik ki. Mindaz, ami nem fontos, ami esetleges, ami nem igaz, ami érdektelen, ami nem időtálló: lekopott, lecsiszolódott róluk. Csak az maradt meg, ami kortól és egyéni tulajdonságoktól függetlenül mindenki számára érvényes és létfontosságú. A népmeséket végtelen gazdagságuk miatt sok szempontból lehet elemezni, vizsgálni. A pszichológust főként az foglalkoztatja, hogy a mesékben milyen mélységes lélektani igazságok fogalmazódnak meg. A mesék (a népmesék) pszichológiai jelentőségével, gyerekekre gyakorolt hatásával foglalkozik Bruno Bettelheim *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek* című kiváló könyve. Bettelheim magyarázata szerint a mese a szimbólumok nyelvén szól a hallgatóhoz. Közvetlenül hat a tudattalanra, nyelve a tudattalan nyelve, világa a tudattalan világa. Már a mesék jellegzetes nyitómondata - "hol volt, hol nem volt, hetedhétországon is túl" - azt jelzi, hogy a történet nem itt és most, nem a reális világban, hanem egy másik közegben játszódik, ahol más szabályok, más törvények érvényesek. De a mesék, bár történéseik a valóságnak ellentmondanak, mégis "igazak", mert szimbolikusan alapvető igazságokat fejeznek ki. Ezeket a szimbólumokat nem szükséges tudatosan megérteni - sőt nem kétséges, hogy a mesemondók és a mesehallgatók ezt nem is igénylik, ilyesmire nem is gondolnak -, de a népmese szimbolikus igazságtartalma mégis eléri a tudattalant, és ott jótékony hatást fejt ki. A mese világa mágikus, nem racionális. Olyan, mint a kisgyermeké és a tudattalané. Csodák történnek benne, a tárgyaknak, állatoknak tudatuk és lelkük van, bármi, még a halál is visszafordítható, sőt élő és élettelen között eleve sem éles a határ. Minden világos, egyértelmű, nincsenek árnyalatok, fokozatok, kétértelműségek. A belső tulajdonságok ugyanolyan szélsőségesek, mint a külsők (valaki vagy gyönyörű, vagy irtóztatóan csúnya; vagy jószágos, vagy határtalanul gonosz). A mese közege ezért olyan otthonos, szinte magától értetődő a mágikus gondolkodás szintjén álló gyerek számára, annak ellenére, hogy a mai gyerek élete alig valamiben emlékeztet a mesehősök körülményeire. A mese a tudattalan szimbólumaival dolgozik. A gonoszság csúnya boszorkány, a segítő jóindulat gyönyörű tündér, a lélek mélyének vad szenvedélye fenyegető vadállat képében jelenik meg. A mesék a maguk tárgyilagos, egyértelmű módján nyíltan szólnak az emberi lélek sötét, veszedelmes oldalairól: az irigységről, a féltékenységről, az uralomvágyról, a féktelen szenvedélyekről. Az éretlen

kisgyerek belső világa kaotikus; vad, fékezetlen, egymásnak ellentmondó indulatai szinte szétfeszítik, ami óriási szorongást kelt benne. Felnőttként már nagyon nehéz elképzelünk, hogyan érezheti magát egy három-négyéves kisgyerek. De azért az úgynevezett hiszti-rohamokon, dacreakciókon mindenki láthatja, milyen parttalan dühöt tud átélni a gyerek, ha akarata bármilyen oknál fogva akadályba ütközik; milyen pusztító haragot érezhet éppen azok iránt, akikre a leginkább rászorul, és akiket máskor a legjobban szeret. Mennyire pillanatok alatt tud átváltani a legnagyobb boldogságból a legnagyobb kétségbeesésbe; milyen végletesen, szorongatóan elhagyatottnak és magányosnak érezheti magát, ha akár csak rövid időre is idegenek között marad. A kisgyerek tehetetlenül hanyódik indulata hullámain. Nincs még eszköze, nincs még tudása ahhoz, hogy érzésviharain uralkodni tudjon. Nincs elég tapasztalata térről és időről, hogy tudná: a bajok meg fognak szűnni, a kellemetlenségek nem tartanak örökké. Főként azt nem tudja, hogy ő maga is tehet ellenük valamit. Ahogy a csecsemő éhsége azért is olyan kínzó, mert fogalma sincs, hogy ez a szörnyű érzés idővel - amikor enni kap - meg fog szűnni, ugyanúgy érzi a kicsit nagyobb gyerek is minden baját örök érvényűnek. Saját indulatai azért is töltik el szorongással, mert érzi féktelen sodrásukat. Mágikus elképzelései miatt nem is tud igazán különbséget tenni kívánság és cselekedet között; megrémülhet, ha haragja múltával arra kell gondolnia: mi lesz, ha dühödte átkai, rossz kívánságai beteljesülnek. A mesék világa mintha a gyermeki lelket képezné le. Tele van kegyetlenséggel, féktelen, vad indulatokkal. A gyermeket paradox módon már ez is megnyugtatja. Hiszen könnyen érezheti úgy: egyedül neki vannak ilyen gonosz érzései. Csak ő olyan szörnyeteg, aki képes gyűlölni az anyját, mert az, mondjuk, testvérének ad igazat egy veszekedésben. Vagy azt kívánja, hogy apja soha többé ne jöjjön haza, hogy örökké kettesben maradjon az anyjával. Ilyen kavargó, ellentmondó érzések öltönek testet a mesefigurákban és a mese történéseiben is. A gyerek könnyebben el fog igazodni saját érzéseiben, ha a mese segítségével külön tudja választani és meg tudja ragadni pl. a vadságot a vadállatok figurájában, a gonoszságot a mostoha alakjában, a féltékenységet az irigy és rosszakaratú testvérek történetében és így tovább. És egyáltalán tudomásul veheti, hogy ilyen érzések léteznek, hozzá tartoznak az emberi természethez. A mese azonban nem csak felmutatja, hogy mi minden lakozik az emberi lélekben. Bettelheim szerint a népmesék mindig az élet nagy kérdéseivel foglalkoznak, szimbolikus formában. És ami különösen fontos a gyermekek számára: a népmesék témája általában az az életszakasz, amely a felnőtté válással, az érett személyiség megszerzésével zárul. A legtöbb mese úgy kezdődik, hogy a mesehősnek egy hosszú, boldog, viszonylag eseménytelen idő után valamilyen oknál fogva el kell hagynia otthonát, vándorútra indul. Ez azt szimbolizálja, hogy a felnőtt személyiség kifejlesztéséhez elengedhetetlen, hogy az ember szakítson a gyerekkorával, szakítson gyermeki függőségével, bármilyen boldogan élt is benne odáig. Ki kell lépnie a külvilágba, és saját kezébe kell vennie a sorsát, mert csak így találhat önmagára. A mese elismeri, hogy a felnőtté válás igen nehéz, veszedelmeket, buktatókat magában rejtő folyamat - ezt mutatják a veszélyek, melyekkel

a mesehősnek vándorútján meg kell küzdenie. De egyben azt is megmutatja, hogy a veszedelemmel való szembenézéssel, bátorsággal, erőfeszítéssel sikeresen célba lehet jutni. Számos mese végződik úgy, hogy a mesehős sok viszontagság után megkapja a királyságot és a legszebb királylányt. A királyság Bettelheim értelmezésében az érett felnőttiséget jelképezi. Király az, aki képes saját lelke birodalmában uralkodni, aki nincs többé másokra rászorulva, aki életét felelősen tudja irányítani. Az érett személyiség másik mutatója a felnőtt párkapcsolat. Ezért fejeződik be a mesékben ábrázolt érési folyamat a királysággal és a házassággal. Az egyes mesék a felnőtté válás más-más nehézségeit és buktatóit ábrázolják. Például az úgynevezett állatvőlegény típusú mesékben a hősnőnek valamilyen viszolyogtató állathoz kell férjhez mennie, aki később gyönyörű férfivá változik. Bettelheim kiemeli, hogy különösen hasznos a gyerek számára, ha a meséket élőszóban, lehetőleg a szüleitől hallhatja. Mivel a mesék az emberi lélek, nemegyszer a szülő-gyerek kapcsolat mély konfliktusait érintik, a gyerek számára megnyugtató, ha szülei a mesemondással azt jelzik: ismerik és természetesnek tekintik ezeket a problémákat. Nem rémülnek meg, ha szülőket legyőző gyermekekről, féltékeny testvérekről, nagyravágyásról, irigységről vagy vadállati indulatokról hallanak. A gyerek tudattalanja számára ez jelzi, hogy szülei elfogadják nehézségeit, és egyetértenek a mesék kínálta megoldásokkal. Fontos, hogy a gyerek élete során minél több mesét ismerjen meg, hogy rátalálhasson azokra, melyek az őt leginkább foglalkoztató problémákra rímelnek. Ugyanezért fontos, hogy a gyerek annyiszor hallgathassa meg kedvenc meséjét, ahányszor csak akarja. A gyerek természetesen nem tudja, és nem is kell tudnia, hogy miért okoz olyan örömet neki egyegy mese. De hogy jól tesz neki és szüksége van rá, azt pontosan érzi.

Bettelheim nagyon ellenzi a mesék megfilmesítését, sőt a mesék illusztrálását is. A mese ugyanis akkor érheti el igazi hatását, akkor léphet valódi kapcsolatba a gyerek tudattalanjával, ha a gyerek számára a saját tudattalanjából származó képekben jelenhet meg. A gyerek mesehallgatás közben képeket lát, ezek a képek az ő fantáziájából, az ő tudattalanjából származnak, és így segíthetik hozzá a lelkében élő káosz rendezéséhez. Így találhatja meg a gyerek a kapcsolatot a mese általános igazságai és az ő konkrét érzései között. A kész, felkínált képek ezt a folyamatot megzavarják. Az illusztrátor nem tudhatja, hogy az adott gyerek számára milyen a sárkány, ő csak a saját sárkányát rajzolhatja meg. A gyönyörű királylány mindenkinek másképpen szép, és igazán mély közünk csak saját képeinkhez lehet. Tulajdonképpen kár, hogy a legtöbben kisgyermekkoruk elmúltával háttal fordítanak a népmeséknek. Hiszen, ahogy Bettelheim is hangsúlyozza, a mesék különösen sokat foglalkoznak a serdülőkor problémáival. Igaz, a gyereket a serdülőkorba jutva is elkísérik kiskora meséinek tudatos és tudattalan emlékei. És ami az élet nagy ajándéka: saját gyerekeinkkel együtt élve bizonyos fokig újraélhetjük, mélyebben megérthetjük saját gyerekkorunkat is. Gyerekeinken keresztül, nekik mesélve újra átengedhetjük magunkat is a mesék varázslatos hatásának. A mesék és gyerekeink reakciói feleleveníthetik saját gyerekkorunkat, és érett felnőttként, felnőttkori tapasztalatainkkal

összevetve befogadhatjuk a mesék felnőtteknek szóló üzeneteit is, mint amilyen a már említett öregedő szépasszonykonfliktus a Hófehérkében. Az élet, a fejlődés nem áll meg a felnőttkor elérésével, akkor sem, ha a népmesék az ezutáni életszakasszal már keveset foglalkoznak. Talán ha még egy generációnyi tapasztalattal gazdagabban, unokáinknak mesélve harmadszor is belemerülünk a mesék világába, unokáink gyerekkorával egyszerre élvén újra saját és gyerekeink gyerekkorát: újabb, addig nem sejtett rétegek tárulhatnak fel előttünk.[A XI. Kerületi Logopédia Intézet lapja 2009. december]

[http://www.logopedia11.hu/files/December_2009_01.pdf]

IV. A népmese személyiségfejlesztő hatása óvodáskorban.

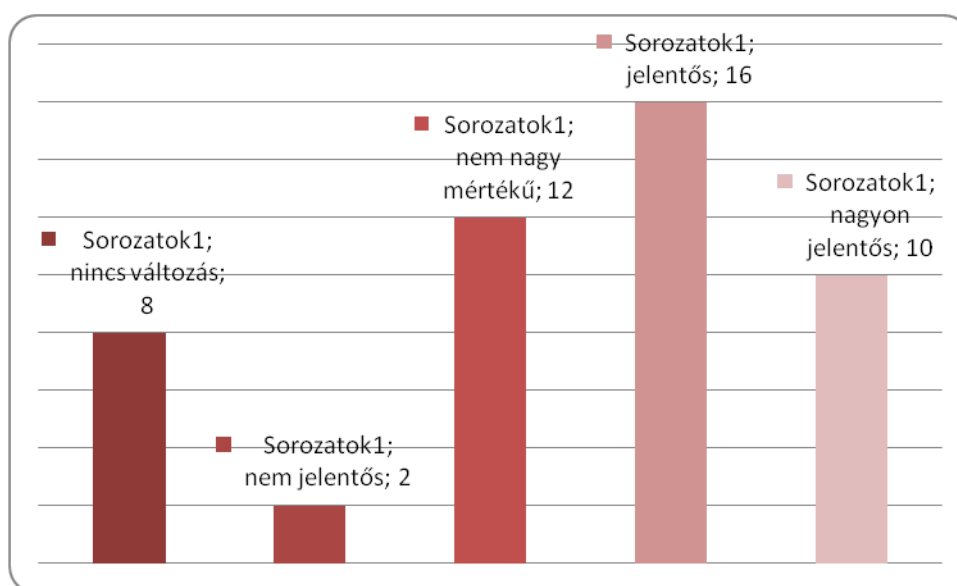
Ahhoz, hogy realisabb képet kapjak a mese személyiségfejlesztő hatásáról óvodáskorban, a tavaly szerzett tapasztalatokkal egybegyűjtve, idén kiterjesztettem a kutatásomat, amelyben szakembereket (óvodapedagógusokat) és szülőket kérdeztem meg arról, hogy milyen tapasztalataik vannak a mese kapcsán neveltjeik, illetve gyermekeik körében. A kutatás kérdőív alapján történt, önkitöltős módszerrel. A kérdőív tartalmazott zárt és nyitott kérdéseket, amelyek a mesélés gyakoriságára, típusaira, a mesével való találkozás alkalmaira és hatására, valamint az óvodáskorú gyermekek személyiségfejlődésére gyakorolt hatására vonatkoztak. A kérdőív kérdéseit a szakdolgozatomhoz kapcsolódó szakirodalom feldolgozása során állítottam össze, figyelembe véve azokat a szakmai kritériumokat, amelyek a népmese személyiségfejlesztő hatása kapcsán már bizonyítást nyertek (Lásd: Kádár Annamária kutatásai [17:194-202]). Azonban fontosnak tartottam két szempontból megvilágítani a kérdéskört: a szülő,(mint szubjektív alany), valamint a pedagógus (mint objektív alany) szemszögéből. Céлом ezzel az volt, hogy kiderítsem, mennyire fontos szerepet játszik a mese a gyermekek életében ma, de néhány kérdésem a megkérdezett gyerekkorára (szülő esetében) is vonatkozott, hogy megismerjük a mesével kapcsolatos egy-két évtizedes változásokat is. Az óvodapedagógusok és szülők által önként kitöltött kérdőívek eredményeinek összesítése adja meg a választ a hipotéziseimre.. Kutatásom nem reprezentatív, így eredményeim csak jelzésértékűek, és nem vonatkoztathatjuk Kárpátalja más régióira, hiszen befolyásoló tényező lehet a kutatási helyszín szórvány jellege. A kérdőívet 48 szülő és 8 óvodapedagógus töltötte ki. 20 szülő gyermeke nagycsoportos óvodás, 20 középső csoportos óvodás és 8 kiscsoportos óvodás. Hipotézisem:

- 1) A mese szerepe befolyásoló és meghatározó a kisgyermek életében, mindennapi alkalmazása nélkülözhetetlen személyiségfejlődésük fejlődésében.
- 2) A szülők nem aknázták a mese adta lehetőségeit, kevesebbet alkalmazzák a mesemesélést, olvasást, mint a mesenézést tv-ben, interneten.
- 3) A szülők gyerekkorában népszerűbb volt a meseolvasás, -hallgatás, mint napjainkban.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy megtudjuk, fontos szerepet játszik-e a mai gyermekek életében a mese? A válaszadók döntő többsége (46 fő) úgy véli, hogy fontos szereppel bír a mese a gyermekek életében, 2 fő azonban nem tartja fontosnak a mai gyermekek életében a mesét.

A második kérdésben, miszerint arra voltam kíváncsi, hogy mennyire tartják a mesét a gyermeknevelésre alkalmas eszköznek. Szereplő kérdésre a megkérdezett szülők többsége (25 fő) úgy véli, hogy a mese a legalkalmasabb eszköze a gyermeknevelésnek, 15 fő azt mondta, hogy fontos a mese, 7 fő nem tartja annyira fontos nevelési eszköznek a mesét, egy fő pedig egyáltalán nem tartja a mesét nevelési eszköznek óvodáskorban.

A szülők nagy része jelentős változást érzékelt a mesék érték-kommunikációjában valamint szerepében az utolsó két generáció megjelenése óta a harmadik kérdésre válaszoló: 43 szülő úgy véli, hogy a mesék szerepe gyökeresen megváltozott a gyerekek életében az övékéhez viszonyítva. (1. ábra)

1. ábra

A népmesék erkölcsi értékrendet közvetítő szerepe kapcsán a következő jellegzetességeket említik: szeretet, jóság, tisztelet, becsület, igazságosság, bátorság, barátságot, bölcsesség, tanulság. A szülők körében, a mai műmesékkel kapcsolatban megoszló vélemények születtek, úgy vélik (32 fő), hogy a műmesék agressziót, erőszakot, durvaságot, idegességet, önzést, nyugtalanságot, hamis életképet tükröznek, azonban akadtak olyanok is (16), akik szerint a műmesék bátorságot, értelmet, barátságot, tanulságot, fantáziát közvetítenek a gyermekeknek. Ezek a megoszló vélemények leginkább arra a következtetésre adnak okot, hogy a válaszadó

szülők közül egyik csoport a tévében közvetített mesékre (rajzfilmekre) gondolt, míg a másik csoport a mai modern műmese-alkotásokra gondolt a kérdés kapcsán.

Az ötödik kérdésben arra kértem a szülőket, hogy soroljanak fel régi és mai mesehősöket a szülők nagyrésze a következőket sorolták fel:

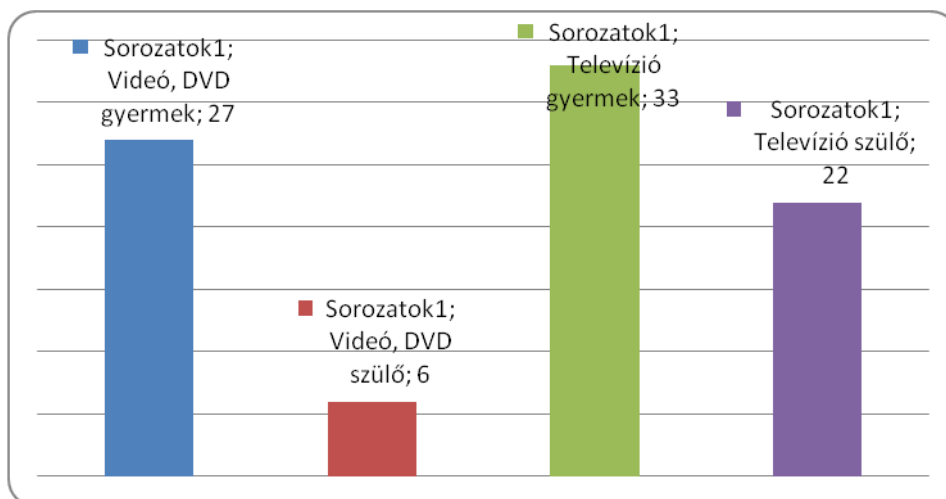
Régi mesehősök:	Mai mesehősök:
Piroska (19 fő említé)	Spongyabob (11 fő említé)
Hófehérke (16 fő említé)	Bogyó és Babóca (8 fő említé)
Hamupipőke (10 fő említé)	Sam a tűzoltó (8 fő említé)
Mátyás király (8 fő említé)	Villám Mc Queen (5 fő említé)
Vuk (8 fő említé)	Pókember (4 fő említé)
Csipkerózsika (7 fő említé)	Shrek (4 fő említé)
Pom-pom meséi (3 fő említé)	Mása és a medve (4 fő említé)
Jancsi és Juliska (3)	Narutó (4)
Erős Pali (2)	Ben 10 (4)
Pinokió (2)	Tomas a göymoydony (3)
Mazsola (2)	Maja- a méhecske (3)
Alibaba (2)	Pepa malac (2)
Ludas Matyi (2)	Baltazár (1)
Mézga Géza (2)	Fifi - a kisvirág (1)
Súsú a sárkány (2)	Postás Peti (1)
Árgyélus (2)	Hupikék törpikék (1)
Hüvelyk Matyi (1)	Malacka (1)
Babszem Jankó (1)	Ella- az elefánt (1)
Kígyós Jancsi (1)	Aranyhaj (1)

2. ábra

A 2. ábrán feltüntetett mesehős-felsorolás színes képet rajzol a mese a gyermekek életében betöltött szerepéről. A szülők által említett régi mesehősök túlnyomó többsége magyar mesehős, népmesék szereplői, azonban a mai mesehősök felsorolását tekintve láthatjuk, hogy szinte mindegyik a tévéből ismert, külföldi mesék hősei. Mindez arra utalhat, hogy a média uralta mindennapokban kevésbé fontos a meseolvasás, a szülők inkább a tv-t, számítógépet veszik igénybe a gyermekek mese-igényének kielégítésére.

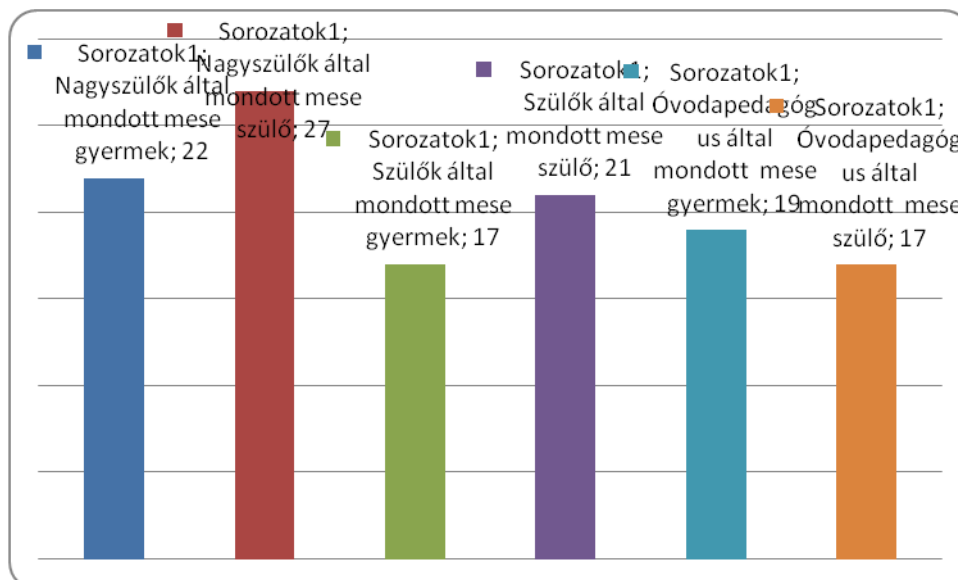
A mese közlésének módjai kapcsán a fejből mondott és a felolvasott mesék megjelenési aránya a szülők gyermekkorában és gyermekeik életében jelentős változást mutatott. A fejből mondott mesék a megkérdezett szülők (17 fő) életében eléggé fontos helyet foglaltak el, azonban akadtak olyan válaszadók is (7 fő), akik számára egyáltalán nem volt meghatározó a fejből mondott mese. A gyermekeik kapcsán ez a skála már más képet mutat: a válaszadók nagyobb hányada (15 fő) azt állította, hogy gyermekeik életében közepes szerepet játszik, ha a szülő

fejből mondja a mesét. 8 fő pedig azt állította, hogy egyáltalán, vagy nagyon kis mértékben van jelen gyermekeik életében ez a meseközlési mód. A felolvasott mesék is hasonló eredményeket mutattak: a válaszadók (15 fő) azt állították, hogy eléggé fontos helyet foglal el gyermekeik életében a felolvasott mese, 7 fő azt állította, hogy a meseolvasás a gyermekeik életében nem játszik szerepet, míg az ők életükben (18 fő) eléggé fontos helyet foglalt el, 17 főnek meghatározó volt az életében a felolvasott mese, míg gyermekeik esetében csak 13 fő tartja meghatározónak, 7 főnél egyáltalán nem fontos, 13 fő válasza szerint gyermekeik életében és saját gyermekkorukban már nem tölt be fontos szerepet a meseolvasás. Ezek a számok arra utalnak, hogy a mesélés szerepe a megkérdezettek életében jelentősen csökkent. Mára már a könyvből és a fejből mondott meséket felváltja a videó, DVD és a televízió, a szülők nem tartják fontosnak azt, hogy időt szenteljenek a gyermeküknek a mesélésre, ugyanis amikor azt kérdeztem tőlük, hogy saját gyermekkoruk és gyermekeik életében milyen változásokat tapasztaltak az alábbi tényezők tekintetében: videó, DVD és televízió általi meseközlésre, a következő képet kaptam 3. ábra

3.ábra

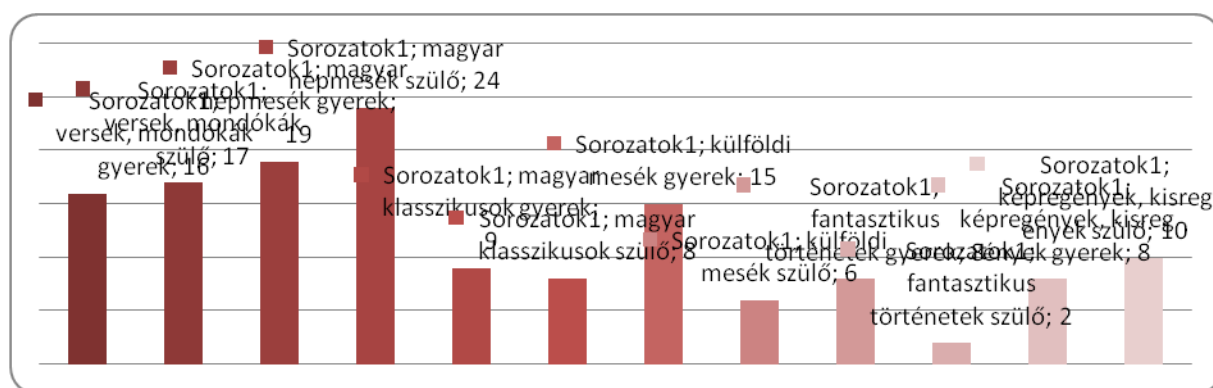
A következő kérdés azt kívánja tisztázni, hogy ki által hangzott el a mese általában? a szülő gyermekkorában és gyermeke számára ma (4. ábra)

4. ábra

A válaszokból kiderül, hogy a mai gyermekek életében a szülők által mondott meséket felváltják az elektronikus berendezések által közvetített mesék, a megkérdezett szülők közül (48 főből 22-en) azt állították, hogy gyermekük életében meghatározó helyet foglal el az elektronikus meseközlés, míg a szülők életében (27 fő) kevésbé volt jellemző ez a mesehallgatási mód.

Arra, hogy milyen arányban jelenik meg a mai gyermek, milyen arányban jelent meg a szülők gyermekkorában az olvasott mesetípusok közül a vers, mondóka, népmese (magyar), magyar klasszikusok, külföldi mese, fantasztikus történet, képregény és a kisregény a következő ábra szemlélteti. Kiderül, hogy a szülők saját tapasztalatai (emlékei) alapján magasabb arányban jelenik meg az irodalmi alkotásokkal való találkozás, míg gyermekeik kapcsán ez a számarány alacsonyabb, holott ez a válaszadók felelőssége is.

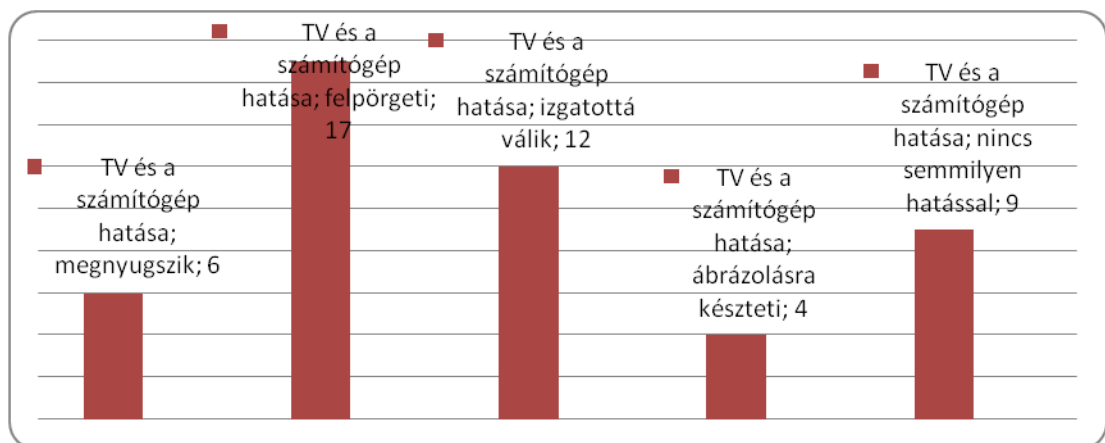

5. ábra

A szülők többsége (47 fő) hasznosnak tartja a mese szerepét a gyermeknevelésben. Arra a kérdésre, hogy hogyan hat a gyermek személyiségfejlődésére, a következő állítások szerepelnek: elsősorban a mese azért fontos, mert bővíti a gyermekek szókincsét, továbbá a mesével a gyermeket meg lehet nyugtatni (könnyebben elalszik). Másodsorban azért fontos a mese, mert bensőséges légkör hozható létre a meséléssel a szülő és a gyermek között. Kevésbé fontos viszont az, hogy a meseolvasás során a gyerekek megtanulhatják a meséket, és egyáltalán nem tartják fontosnak, hogy a mesék által sok hagyományos érték megtanítható a gyermekeknek. Ez utóbbi eredmény meglepő, hiszen a mesék egyik fontos szerepe az értékközvetítés.

A következő kérdésre, hogy szerepel-e a mesemondás, meseolvasás, mesehallgatás, mesenézés a családi programok között 40 fő igennel, 8 fő nemmel válaszolt. Ez azt jelenti, hogy a szülők többsége fontosnak tartja a mese jelenlétét a családban. Arra, hogy milyen napszakban olvas mesét és milyen gyakran, a szülők többsége (25 fő), azt válaszolta, hogy napszaktól függetlenül olvasnak, amikor a gyermek igényli és megpróbálnak minél gyakrabban mesélni. A szülők bevallása szerint az általuk olvasott mese hatása a gyermekekre nyugtató (20 fő), fejleszti a fantáziájukat (15 fő), újramesélésre készíti (9 fő), 3 fő szerint viszont a mese a gyermekekre nincs semmilyen hatással.

Felmérésben a médiahasználatra is kiterjedt: fontosnak tartottam kideríteni azt is, hogy milyen gyakran néznek a gyermekek tévét és milyen nyelvű adást néznek, valamint használnak-e számítógépet és, hogy a szülők mennyire követik figyelemmel a gyermekek általt látogatott tartalmakat. A megkérdezett szülők közül 41 fő azt válaszolta, hogy gyermekük mindennap néz tévét, legtöbbször naponta egy órát tölt a televízió előtt, 7 fő válaszolta, hogy hetente többször (de nem minden nap), napi egy órát töltenek a tévé előtt. A gyermekek (38 fő szerint) magyar nyelven nézik a tévét, a többi szülő szerint (9 fő) ukránul és magyarul egyforma arányban nézi, míg egy szülő azt állította, hogy az ő gyermeke csak ukrán nyelven néz tévét. Számítógép használatról a következő eredmények születtek: a szülők egyik csoportja (43 fő) azt állította, hogy gyermeke használja, a másik csoport (5 fő) azt állította, hogy egyáltalán nem használ számítógépet. A gyermekek többsége gyerekeknek szóló tartalmakat látogat (17 fő), ügyességi játékokat játszik (15 fő), azonban voltak olyan szülők is (10 fő), akik nem tudják vagy nem tartják fontosnak szemmel tartani, hogy milyen tartalmakat látogatnak a gyermekeik, és voltak olyan válaszok is (2 fő), ahol a gyermekek zenét hallgatnak a számítógépen. A számítógép és televízió gyermekekre gyakorolt hatása a következő ábrán látható (6. ábra):

6. ábra

A kérdésre, hogy van-e kedvenc meséskönyvük gyermeküknek 25 fő azt válaszolta, hogy nincs, a többiek a következőket sorolták fel: Magyar népmesék (3 fő), Grimm legszebb meséi (4 fő), Ignác Rózsa: A hegyen völgyön szánkozó diófa, A rút kiskacsa, Világszép Nádszálkisasszony, Kisgyermek nagy mesekönyve, Andersen meséi, A hét kecskegida, Micimackó és a Gögös Gúnár - ezeket egy-egy fő említi. Az említett mesekönyvek alapján kedvencek még mindig a népmese gyűjtemények. Azonban ennek oka az is lehet, hogy régi klasszikusok a családi könyvespolcra kerülnek le, kiszorítva a következő generációt. Gyermekeik kedvenc meséire rákérdezve az derül ki, vannak akik olvasnak még mesét gyermeküknek és, akik beültetik a TV vagy a számítógép elé gyermeküket és bekapcsolják nekik a mesét. A kedvenc mesék ma: Sam a tűzoltó (2 fő), Mása és a medve (4 fő), Én kicsi pónim, Bogyó és Babóca (4-4 fő), Tom és Jerry, Pókember, Verdák (1-1 fő említi), ezek leginkább külföldi mesék és tévében közvetítettek. A másik csoport a következőket sorolta fel: Piroska és a

farkas, Hókirálynő, Mátyás király juhásza, Három kismalac, A róka és a holló, A kis kakas gyémánt félkrajcára, A farkas és a róka (1-1 fő említi).

A kérdőívek összesítése után, arra a következtetésre jutottam, hogy a mese ma már nem azt a szerepet tölti be a gyermekek életében, mint az előző generációknál (szüleiknél). A szülők a mai rohanó világban a mese (mint vizuális élmény) segítségével próbálják meg „lefoglalni” a gyermeküket, nem tudják felbecsülni a közvetlen mesélés vagy akár a meseolvasás értéktartományát. Ezek az eredmények ahhoz fognak vezetni, hogy a felnövekvő generáció már nem is fogja tudni, hogy mit is jelent mesélni, mesét hallgatni, ezért ezekből a tevékenységekből szerzett örömeiket, értékeket már nehezen fogják tudni továbbadni a következő generációknak, ami a mesélés élményének eltűnéséhez vezethet.

Kutatásom második részét a szakemberek által vázolt helyzetnek a bemutatása alkotja. Célom az volt, hogy kiderítsem: milyen mértékben alkalmazzák a meséket, mint személyiségfejlesztő nevelési eszközt, az óvodában. Ehhez három óvoda óvodapedagógusait (8 főt) kértem meg a kérdőív kitöltésére.

Arra kérdésre, hogy milyen gyakorisággal olvasnak mesét az gyermekeknek 4 fő (óvónő) azt válaszolta, hogy hetente többször, 3 óvónő azt, hogy minden nap, egy pedig azt, hogy hetente egyszer. Az óvodai egész éves mesetárat a csoportok számára 6 óvónő az ukrán és magyar programokat ötvözve állítják össze, míg ketten az Ukrajnai Óvodai Nevelési Program alapján állítják össze, ez azt jelenti, hogy magyar meséket nem olvasnak a gyermekeknek vagy csak nagyon ritkán. Arra kértem őket, hogy állítsanak fel fontossági sorrendet arról, hogy milyen szempontokat tartanak szem előtt a program összeállításakor. A következő sorrend alakult ki: 1.) a nyelvi és kommunikációs készség fejlesztése,

2.) a sorrendben az értelmi és érzelmi intelligencia fejlesztése a mese által,

3.) a mese által egységes, értékes műveltségi anyagot közvetítsenek a gyermekeknek az életkori sajátosságaiknak megfelelően,

4.) az előírt program feltétlen megvalósítása,

5.) a mesék által a magyar és más népek meséinek megismertetése legyen a cél. Sajnos ez a szempont az utolsó helyet foglalja el a fontossági rangsorban. Kevésbé tartják ezek szerint fontosnak a válaszadók azt, hogy a mese által hagyományos értékeket tanítsanak a gyermekeknek. A megkérdezett óvónők fele-fele (4-4 fő) arányban válaszoltak arra, hogy milyen meséket alkalmaznak a programban: négyen minimálisan alkalmaznak ukrán meséket, inkább magyar nyelven mesélnek, a maradék négy pedig megpróbál fele arányban alkalmazni magyar és ukrán meséket is. A nagycsoportos program összeállításánál vegyesen alkalmazzák a mesetípusokat, nem született egyértelmű válasz, hogy milyen mesetípusokat részesítenek előnyben. Az óvónők elmondása szerint a gyermekek egyáltalán nem alkalmazzák a 6. kérdésben említett mesefordulatokat játékaik során, ami azt jelenti, hogy nem ismerik azokat! 7 óvónő azt állította, hogy a foglalkozások alkalmával hetente olvasnak új mesét a gyermekeknek.

5 fő bevallása szerint ritkán alkalmaz mesedramatizálást, 3 fő havonta alkalmazza a mesedramatizálást a foglalkozások alkalmával és nem kötik időszakhoz, a mese elsajátításától függ.

Az óvónők többsége (7 fő) érzékel változást a személyiségfejlődésben a mese hatására. E változás sorrendisége a következőképpen alakul:

1.) nyelvi készségeik, szókincsük bővül, kifejezőbben tudnak beszélni, képesek összetett mondatokat fogalmazni a mese hatására,

2.) példát tudnak venni a mese pozitív hőseiről,

3.) a mese által helyes irányba alakul értékrendjük,

4.) fejlődik fantáziaviláguk, képzelőerejük,

5.) negyedik a sorban az, hogy fejlődik empátiájuk, szociális érzékenységük.

Az óvónők többsége (6 fő) nem tud véleményt alkotni arról, hogy szükség lenne-e még több mesélési alkalomra az óvodában, 2 fő azonban fontosnak tartaná a még több mese alkalmazását. Az óvónők többnyire könyvből mesélnek, azonban sokszor fejből is mesélnek (7 fő), de alkalmazzák a CD-ről hallgatott meséket, valamint a DVD-ről lejátszott mesevideokat is (2 fő), bevallásuk szerint ezek közül a mesélési lehetőségek közül a gyermekek leginkább a fejből mesélést élvezik a legjobban.

Jellemző, hogy az óvónők szülőértekezleteken nem vetik fel a népmese a gyermekek személyiségére gyakorolt hatásának fontosságáról szóló párbeszédet, mint alapvető nevelési területet, mert elmondásuk szerint a szülők többsége nem tartja fontosnak ezt a témát. Egy egytől tízig terjedő skálán ők kilencesre értékelték a népmese óvodai nevelésben betöltött fontosságát, jelentőségét. Érdekes azonban, hogy a kérdőívek összesítése nem tükrözi a véleményt, ami ezt a fontosságot igazolná, mivel az óvodai éves mesetár összeállításánál utolsó szempontként szerepelt a magyar népmesék által a hagyományok és értékek megtanítása.

A kutatás összesítéseként elmondható, hogy mára már nem rendelkeznek akkora „erővel” a verbális úton közölt mesék, mindezt felváltják: a tv, a DVD és számítógépes közvetítések. Mindez arra a következtetésre ad okot, hogy a felnövekvő generáció már valószínűleg nem fogja tudni értékelní és továbbadni azokat a hagyományos értékeket, amelyeket a régi jó népmeséink tartalmaznak, ez a valószínűleg merőben más értékrendeket állít majd előtérbe vagy egyszerűen csak nem olyan mértékben és más közvetítési módban fogja a generációk gyermekkorát kitölteni. Akárhogy is legyen mindez egyértelműen ahhoz fog vezetni, hogy a népmeséink veszítenek „népszerűségükből”. Mindennél csak az a legszomorúbb, hogy, azonkívül, hogy a hagyományos értékek a háttérbe, (a népmesék fontosságának csökkenése miatt) szorulnak, a szülő és a gyermek közötti mesélés által létrejött bensőséges viszony is megszűnőben van, hiszen a megkérdezettek nagyrésze elmondása szerint már inkább alkalmazza, vagy idejének a hiánya miatt elektronikus eszközök által közvetítet meséket. Mindez nagyon szomorú, mert nincsen annál nyugtatóbb és bensőségesebb alkalom a gyermek számára, amikor érzi a szülő közelségét a mesélés közben. Ugyanakor fontos az is, hogy a 21. századbeli gyermek már tisztában legyen a technika vívmányaival is, annak nyújtotta lehetőségeivel, mivel ennek fényében fejlődik és fejleszti magát, de fontos az, hogy ezt a fejlődési lehetőséget a szülők

ne tévesszék össze a gyermek szülei iránti igényében. Azaz nem azt tartom fontosnak, hogy a szülő teljesen zárja ki gyermekét az elektronikus berendezések által nyújtott lehetőségekből, hanem tartsa szemelőtt és hajtsa azt a megfelelő irányba. Tehát fontos a mese, hiszen a gyermek lelkéhez legközelebbi út a mesén keresztül vezet.

Az otthon szerzett tudás és nevelés után az óvoda a második legfontosabb szocializációs tér, ahol a gyermek rengeteget tanul a pedagógustól és társaitól egyaránt. Éppen ezért fontos az, hogy az óvoda intézménye is szemelőtt tartsa a mesék fontosságát a gyermekek személyiségfejlődésében. Az óvónők által kitöltött kérdőívek bizonyosságot adnak arra, hogy a mese, pontosabban a mesélés igenis jelen van még a mai gyermek életében, továbbá az is kiderül, hogy a gyermekek akkor élvezik a leginkább a mesét, ha fejből mesélnek nekik. Ezáltal úgy érzik, hogy csak nekik szól a mese, hozzájuk szól a mesehős, nekik akarja elmondani, azt hogy miféle kalandokon kellett átesnie, ahhoz, hogy végre igazságot teremtsen és a jó elnyerje a jutalmát a rossz pedig az érdemelt büntetését. Az viszont elszomorító tény, hogy valójában már a pedagógusok sem tartják annyira fontosnak a mesék által az érték-hagyományok közlését, továbbadását, illetve a népmesék megismertetését, ugyanis ezt tartják a legkevésbé fontos szempontnak programok összeállításánál. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy a mese lassan, de biztos úton halad afelé, hogy elveszítse igazi mondandóját. Hipotéziseim igazolódni látszódtak, mindhárom esetben, hiszen a mesélést, a meseolvasást egyre inkább felváltják a vizuális képművek (rajzfilmek, mesefilmek, egyéb képi tartalmak), új mesehősök, új impulzusok, élmények jelennek meg.

Összegzés

Szakedolgozatom témája a népmese személyiségfejlesztő hatása óvodáskorban. Munkám megírása során sikerült megismerkednem a mese gyermekekre gyakorolt hatásával. Fejezetről fejezetre haladva mindinkább kiderült, hogy a mese elhanyagolhatatlan nevelési eszközként szolgál az óvodáskorú gyermek életében. Fontos az, hogy a gyerek érintkezzen nap, mint nap irodalmi, de főként népköltészeti alkotásokkal az óvodában, és lehetőség szerint otthon is minél többet olvassanak a szülők a gyermeknek. A népköltészeti alkotásokból én konkrétan a népmesére és annak gyermekekre gyakorolt hatásával foglalkoztam. A népmese nem csak szórakoztat, hanem nevel is, az életről tanít és segíti a személyiség fejlődését. A népmese óvodáskorban nélkülözhetetlen része a személyiségfejlesztésnek. A népmese fejleszti, gazdagítja a gyermek esztétikai, közösségi, etikai érzelmeit, fejleszti értelmi képességeit, képzelőerőjét, figyelmét, emlékezetét, formálja realisztikus világképét, bővíti beszéd- és kommunikációs eszköztárát. A népmese sajátossága, hogy sok szempontból érdekes és különleges tükrözője a

valóságának. A mese a gyermekhez szól, az ő nyelvén fogalmazza meg azokat az ismereteket, amelyek szükségesek a boldoguláshoz. A mese tulajdonképpen a gyermek szemével nézet világ.

Munkám során fontosnak tartottam kideríteni, korcsoportokra leosztva a mese szerepét és fontosságát az óvodában éppen ezért bővebben kifejtettem, hogy különböző korcsoportokban, hogyan és mit érdemes mesélni a legjobb eredmény elérésének érdekében.

A mese belső képalkotásra ösztönzi a gyermeket, ami önbizalmat, én-azonosságot, feszültségcsökkentést von maga után. A mesehallgatás során képzeletében megelevenedik a mese, a történet és saját vágyainak megfelelően fantáziaképet alkot. Mindez nagyon intenzív belső munkát igényel, elképzeleli, amit hall és megrajzolja saját történetét.

Kutatásom eredményeként elmondhatom, hogy a mese mai szerepe más, mint az előző generációknál. A változás leginkább a meseközlésben és annak formájában nyilvánul meg. Mindez arra a következtetésre ad okot, hogy a felnövekvő generáció már valószínűleg másképp fogja értékelni és továbbadni azokat a hagyományokat, népmeséket, amelyeket a közelmúltban az egyetlen meseélményt jelentették, ez a valószínűleg kihatással lesz gyermekeink értékrendjére. Lehet, hogy népmeséink veszítenek „népszerűségükből”, de a gyermekek személyiségére gyakorolt hatása miatt ajánlott lenne a mindennapi használata óvodai nevelésünkben. A népmese népszerűsítését épp ezért leendő hivatásbeli küldetésemnek tartom.

Резюме

Тема моєї курсової роботи: Вплив народних казок на розвиток особистості дітей дошкільного віку. Під час написання моєї роботи ознайомила з впливом казки на дітей. Виявилось, що казка служить навчальним посібником в житті дитини дошкільного віку. Важливо, те щоб діти дошкільного віку вступали в контакт повсякденно з літературою, тим більше з поетичними творами у дитячому садку, і в мірі можливості вдома завдяки читання казок батьками. З поетичних творів я спеціально займалася з народними казками та впливом їх на дітей. Народні казки не лише розвивають, а й виховують, навчають про життя, а також розвиває особистість дітей. Народні казки є дуже важливою частиною у розвитку особистості дітей дошкільного віку. Народна казка розвиває естетичні, соціальні, етичні почуття дітей, розвиток інтелектуальних здібностей, уваження, увагу, пам'ять, формує реалістичну картину про світогляд і розвиває комунікабельність.

Особливості народних казок, що цікаві та унікальні, і допомагають відображати реальність у багатьох відношеннях. Казка говорить до дітей, на мові дитини, формулює ті навички, які необхідні для процвітання. Насправді казка – це світ очима дитини. в моїй роботі важливим етапом служить розкриття ролі казки в дитячих садках у різних вікових груп. Казка заохочує дитину до внутрішньої візуалізації, яка забезпечує дитині самовпевненість, самоідентичність і тягне за собою зниження стресу. Під час прослуховування казки оживає уява історії, створення своїх власних фантазій і бажання

історії належним чином. Все це вимагає дуже інтенсивну внутрішню роботу, уявляючи те, що вона чує і створює власну історію.

Результатом мого дослідження, я можу підтвердити, що роль нинішньої казки, багато в чому відрізняється, від попередніх поколінь. Зміна пояснюється тим, що змінилася форма і пояснення казок. Ця причина полягає в тому, і діє висновком на те, що теперішнє покоління буде свідомити по іншому і передавати ті традиції, народні казки, які в минулому забезпечували задоволення казок, це мабуть буде впливом, на цінність наших дітей. Можливість припадає на те, що популярність наших казок знизиться, але оскільки діятиме на розвиток дії наших дітей в повсякденному використанні в дошкільних закладах. Через цих причин, я вважаю своєю метою, в майбутньому, моїй спеціальності, розповсюджувати народних казок.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BRUNO BETTELHEIM: *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*, 8. kiadás, Budapest, Corvina Kiadó Kft., 2011
2. BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Meseterápia, Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*, Budapest 2010, Magvető Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft.
3. DANKÓ ERVINNÉ, DR: *Irodalmi nevelés az óvodában*, Okker Kiadó, Budapest, 2004
4. FISCHER ESZTER: *A népmese és a gyermeki tudattalan – Bruno Bettelheim meseértelmezése*, 2009
5. LOVÁSZ ANDREA: *A jelen idejű holnemvolt*, Budapest, Kronika Nova Kiadó, 2007
6. NÁDAI PÁL: *A mesélésről. In Mint a mesében? Tanulmányok a mese fontosságáról*, Budapest, Pont Kiadó, 2009
7. PROPP VLAGYIMIR: *A varázsmese történeti gyökerei*, 2006, Párizs, Harmattan Kiadó
8. SZINGER VERONIKA: *Mese az óvodában: Tanulmányok a mese fontosságáról*, Budapest, Pont Kiadó, 2009
9. TANCZ TÜNDE: *Népmesék az óvodai anyanyelvi kommunikációs nevelésben*, 2009
10. ZÓKA KATALIN: *Varázseszközök az óvodában*, Budapest, Suli Nova Közoktatás - fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kft., 2007
11. ZILAHY JÓZSEFNÉ: *Nevelés az óvodában verssel, mesével*, Multigráf kiadó GMK, 1989
12. ZILAHY JÓZSEFNÉ: *Mese – vers az óvodában I*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995
13. ZILAHY JÓZSEFNÉ: *Mese, vers az óvodában*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998
14. ZILAHY JÓZSEFNÉ, STÖCKER KÁROLYNÉ: *Óvodai nevelés játékkal mesével I. könyv*
15. KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia, Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*, Kulcslyuk Kiadó, 2013
16. KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia 2., Útravaló kényes nevelési helyzetekhez*, Kulcslyuk Kiadó, 2014
17. О.І. КОЛОНКО: *Базова Програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у світі” – Світич, Київ, 2008.*

Melléklet

Kérdőív a népmese fejlesztő hatásának vizsgálatához óvodáskorban

(Óvónő tölti ki)

A kérdőív szakdolgozat kutatási részeként kerül majd feldolgozásra. Természetesen anonim és a válaszadás nem kötelező.

Kérem, a megfelelő választ karikázza be!

1. Milyen gyakorisággal alkalmazzák a meséket az óvodai nevelés során?

A) Minden nap B) hetente egyszer C) hetente többször D) havonta kétszer-háromszor

2. Mi alapján állítják össze az éves óvodai mesetárat, az adott óvodai csoport számára?

A) az ukrain Óvodai Nevelési Programra alapján

B) a magyar nevelési programok alapján is

C) az ukrán és magyar programokat ötvözzük

D) egyéni elképzelés alapján, hogyan? _____

3. Mi a program célja? (állítson fel sorrendet)

egységes értékes műveltségi anyagot közvetíteni a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően

magyar és más népek meséinek megismertetése a cél

értelmi és érzelmi intelligencia fejlesztése a mese által

nyelvi és kommunikációs készség fejlesztése a mese által

az előírt program megvalósítása feltétlen megvalósítása

4. Milyen arányban szerepelnek ukrán népmesék a programban?

A) minimálisan, inkább magyar meséket alkalmazunk

B) fele-fele arányban a magyar mesékkal

C) inkább ukrán meséket alkalmazunk

5. Milyen mesetípusokat részesítenek előnyben a nagycsoportos program összeállításánál?

A) verses mesék B) népmesék C) műmesék D) vegyesen

6. Alkalmazzák-e a gyermekek az elhangzott mesefordulatokat a játék során?

A) nem B) igen, melyeket? _____

7. Alkalmazzák-e a gyermekek az óvodában elhangzott mesék szófordulatait?

- A) nem B) igen, melyeket? _____

8. Milyen gyakran olvasnak új mesét a foglalkozások alkalmával?

- A) hetente B) kéthetente C) havonta

9. Milyen gyakran alkalmazzák mesedramatizálást a foglalkozások alkalmával?

- A) nem alkalmazunk B) hetente C) havonta D) ritkábban

10. Milyen időszakban kezdik a mesedramatizálást?

- A) év elején
B) második félévben
C) nincs időszakhoz kötve, az adott mese elsajátításától függ

11. Érzékelhetőek-e a gyermekek személyiségfejlődésében végbement változások a mese hatására?

- A) igen B) nem

Ha igen, miben nyilvánul meg a változás leginkább? (állítson fel sorrendet 1 – elsősorban;)

- helyes irányban alakul értékrendjük (jó és rossz, helyes helytelen fogalmak)
 példát tudnak venni a mese pozitív hőseiről
 fejlődik fantáziaviláguk, képzelőerejük
 nyelvi készségeik, szókincsük bővülnek, kifejezően tudnak beszélni, fogalmazni
 fejlődik empátiájuk, szociális érzékenységük

12. Véleménye szerint szükség lenne-e még több mesélési alkalomra az óvodában?

- A) igen B) nem C) nem tudom

13. Milyen meseközlési módot szokott alkalmazni? (több lehetőség is bejelölhető)

- A) fejből mesélek
B) könyvből mesélek)
C) CD-ről, hangoskönyvből hallgattatom a mesét
D) DVD-ről, vagy online (PC-ről) játszom le a mesét a gyerekeknek
E) Diafilmet vetíték

Ezek közül melyiket kedvelik leginkább a gyerekek?.....

14. Szülőértekezleten, családi megbeszéléseken felveti-e a népmese a gyermek személyiségére gyakorolt hatásának fontosságát, mint alapvető nevelési területet?

A) igen B) nem

Miért? *(fejteseki pár szóban)* _____

15. Értékelje egy skálán a népmese óvodai nevelésben betöltött fontosságát, jelentőségét

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Köszönöm a válaszadást!

Kérdőív

a mesék személyiségfejlesztő hatásának vizsgálatához, óvodás korban

(Szülő tölti ki)

A kérdőív szakdolgozat kutatási részeként kerül majd feldolgozásra. Természetesen anonim és a válaszadás nem kötelező.

Kérem, a megfelelő választ karikázza be!

1. Ön szerint a mai gyermekek életében is fontos szerepet tölt be a mese?

A) igen B) nem

2. Mennyire tartja a meséket gyereknevelésre alkalmas eszköznek?

(1 - egyáltalán nem tartom annak, 5 – a legfontosabb eszközök közé tartozik)

1 2 3 4 5

3. Érzékelt-e változást a mesék érték-kommunikációjában, szerepében az utolsó két generáció megjelenése alatt? (Önök, gyermekeik)

A) igen B) nem

Ha igen akkor, milyen mértékű változást észlelt?

(1 - elenyésző, 5 – nagyon jelentős)

1 2 3 4 5

4. Ha a mesék által közvetített értékekre gondol, miket sorolna fel a régi és a mai mesékhez? Kérem, soroljon fel 3-3 értéket mindkét sorban.

Népmesék:,,

Mai műmesék:,,

5. Ha a mesékben szereplő hősökre gondol, kiket sorolna fel a régi és a mai mesék képviselőjeként? Kérem, soroljon fel 3-3 mesehőst mindkét sorban

(Kisgyermeke is sokat segíthet!)

Régi mesehősök:,,

Mai mesehősök:,,

6. Ha a saját, majd gyermekei gyermekkorára gondol, milyen változásokat tapasztalt az alábbi tényezők tekintetében?

a) Milyen arányban jelenik meg a mai gyerekek, milyen arányban jelent meg az Ön gyermekkorában a ... (1 – elenyésző, 5 – meghatározó)

Gyermeke	Meseforrások (1)	Ön
1 2 3 4 5	Fejből mondott mese	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Felolvasott mese	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Diavetítés	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Hangkazetta/lemez	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Videó, DVD	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Bábszínház	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Mozi	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Televízió	1 2 3 4 5

b) Mennyire jellemzőek a mai gyerekek, mennyire volt jellemző az Ön gyermekkorában a következők által „mondott” mese?

(1 – kevésbé jellemző, 5 – meghatározó)

Gyermeke	Meseforrások (2)	Ön
1 2 3 4 5	Nagyszülők	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Szülők	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Rokonok	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Óvodapedagógus	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Elektronikus berendezések	1 2 3 4 5

c) Az olvasott mesetípusok közül, melyik milyen arányban jelenik meg a mai gyerekek, milyen arányban jelent meg az Ön gyermekkorában?

(1 – elenyésző, 5 – meghatározó)

Gyermeke	Meseforrások (2)	Ön
1 2 3 4 5	Versek, mondókák	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Magyar népmesék	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Magyar klasszikusok	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Külföldi mesék	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Fantasztikus történetek	1 2 3 4 5
1 2 3 4 5	Képregények, kisregények	1 2 3 4 5

7. Szerepel a mesemondás, meseolvasás, meshallgatás, mesenézés az Önök családi programjai között?

A) igen B) nem

Ha igen, melyik napszakban mesél a gyerekének?

- A) déli alvás előtt
- B) esti lefekvés előtt
- C) napszaktól független,
mikor a gyerek igényli

8. Milyen gyakran olvas/olvasnak fel mesét a gyerekének?

- A) minden este
- B) megpróbálunk minél gyakrabban
- C) nem mindig jut rá idő, de fontosnak tartom
- D) sajnos egyre ritkábban
- E) nem tudom
- F) nem olvasunk meséket

9. Hasznosnak tartja a meseolvasást a gyermeknevelésben?

A) igen B) nem

Ha igen, akkor miért gondolja, hogy hasznos?

Kérem, számozással állítsa sorrendbe a következő állításokat.

(1 – legfontosabb, 2 - eléggé fontos, 3 – fontos, 4 –nem annyira fontos, 5 elhanyagolható)

- a gyermeket meg lehet nyugtatni, könnyebben el lehet altatni a meséléssel
- bensőséges légkör hozható létre a meséléssel
- a meseolvasás bővíti a gyermek szókincsét
- a meseolvasás során a gyerek is megtanulhatja a meséket
-
-

sok hagyományos érték megtanítható a mesék által

10. Milyen hatással van az Ön által elmondott (olvasott) mese a gyermekekre?

- A) megnyugtatja
- B) izgatottá válik
- C) fejleszti a fantáziáját
- D) újramesélésre készíti
- E) nincs rá semmilyen hatással

11. Milyen gyakran néz televíziót a gyermeke?(hány percet?)

- minden nap,percet
- hetente többször.....percet
- hetente egyszer, hétvégén.....percet
- nem néz TV-t

12. Milyen nyelven nézi a tévét a gyermek?

- A) magyarul
- B) ukránul
- C) magyarul és ukránul egyenes arányban
- D) más nyelveken:..... (melyik)

13. Használ-e a gyermeke számítógépet?

- A) igen
- B) nem

14. Ha igen, milyen tartalmakat látogat?

- A) gyerekeknek szóló tartalmakat (mesét néz)
- B) ügyességi játékokat játszik
- C) zenét hallgat
- D) nem tudom

15. Mit tapasztalnak, milyen hatással van a gyermekekre számítógép/TV előtt töltött idő?

- A) megnyugszik tőle
- B) felpörgeti
- C) izgatottá válik
- D) ábrázolásra készíti

C) nincs semmilyen hatással

16. Van- e kedvenc meséskönyve a gyermeknek?

- A) nincs
- B) igen, van a _____

17. Van- e kedvenc meséje a gyermeknek?

- A) nincs
- B) igen, van a _____

Köszönöm a válaszadást!